

ISSN
2547-989X

Sinop Üniversitesi
Sosyal Bilimler Dergisi

Araştırma Makalesi

Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 6 (1), 137-182

Geliş Tarihi:06.03.2022 Kabul Tarihi:24.05.2022

Yayın: 2022 Yayın Tarihi:31.05.2022

[https://doi.org/ 10.30561/sinopusd.1083434](https://doi.org/10.30561/sinopusd.1083434)

<https://dergipark.org.tr/sinopusd>

ERKEN DÖNEM OSMANLI VE BATI ANADOLU BEYLİKLERİ İLE VENEDİKLİLER ARASINDAKİ SİYASİ VE TİCARİ İLİŞKİLER*

Berkay KİBAR**

Öz

Venedik Cumhuriyeti konumlandığı coğrafya itibariyle bir kara devleti olamadığı için geçimini denizcilikle sağlamış ve zamanla büyük bir deniz devletine dönüşmüştür. Selçuklular döneminde Anadolu'ya giren Türkler ise tarihlerinde ilk kez Anadolu Selçuklular döneminde, daha sonra da Batı Anadolu Beylikleri ve Osmanlılar döneminde denizcilik ve deniz ticaretiyle ciddi olarak ilgilenmişlerdir. Türklerin Ege'de ve Doğu Akdeniz'de Venedik Cumhuriyeti'nin etki alanlarına nüfuz etmesiyle gücünün zirvesinde olan Venedikliler bölgedeki siyasi ve ticari faaliyetlerini değişen koşullara göre düzenleyecektir. Bu çalışmada Batı Anadolu Beylikleri ve Osmanlıların kuruluşlarından 15. yüzyılın ortalarına kadarki süreçte Venedikliler ile olan siyasi ve ticari ilişkileri incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlılar, Beylikler, Venedik, Ürün, Ticaret.

Political and Commercial Relations Between the Early Era Ottoman and Western Anatolian Principalities and the Venetian

Abstract

Since the Republic of Venice could not be a land state due to the geography it was located, it made its living maritime and in time turned into a large maritime state. The Turks, who

* Bu çalışma, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim dalında, Dr. Öğr. Üyesi Emre Satıcı'nın danışmanlığında, Berkay Kibar tarafından yapılan "16. Yüzyıl Akdeniz'inde Osmanlı-Venedik Ticari İlişkileri" başlıklı tezden türetilmiştir.

** Arş. Gör., Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, berkay-kibar@hotmail.com <https://orcid.org/0000-0002-0469-667X>

entered Anatolia during the Seljuk period, were seriously interested in maritime and maritime trade for the first time in their history, during the Anatolian Seljuk period, and then during the Western Anatolian Principalities and Ottomans. The Venetians, who were at the peak of their power with the penetration of the Turks into the influence of the Republic of Venice in the Aegean and Eastern Mediterranean, will regulate their political and commercial activities in the region according to the changing conditions. In this study, the political and commercial relations of the Western Anatolian Principalities and the Ottomans with the Venetians in the period from the foundation to the middle of the 15th century will be examined.

Keywords: Visual communication design, web design, museum communication.

Giriş

Türkler'in Venedik Cumhuriyetiyle ilişkileri 13. yüzyılda Anadolu Selçuklu Devleti döneminde başlamıştır. 4. Haçlı Seferi sonrası gücünün zirvesine ulaşan Venedikliler bu dönemde Ege'de ve Doğu Akdeniz'de pek çok adayı ve sahil kentini ele geçirmiş, Doğu Akdeniz'de taşımacılık alanında, doğudan gelen ürünlerin Avrupa'ya nakledilmesinde öncü devlet konumuna gelmiştir. Türkler'in Anadolu'ya girip Ege ve Akdeniz sahillerine kadar ilerlemesiyle ilk siyasi ve ticari temaslar kurulmuş ve Türkler de Akdeniz'in bir parçası olmaya başlamıştır. Anadolu Selçukluları ve Batı Anadolu Beylikleri dönemlerinde İzmir, Efes, Aydın, Ayasuluk, Antalya gibi sahil kentleriyle rahatça ticaret yapabilen Venedikliler Osmanlılar'ın siyasi birlik sağlamak amacıyla Batı Anadolu'da, Marmara'da ve Rumeli'de pek çok yeri hakimiyeti altına almaya başlamasıyla ticari yönden zarar görmüşlerdir. Osmanlılar Venedik'in ihtiyaç duyduğu pek çok ürünün ihracına kota koydukları için Venedikliler, Bizans ve diğer Anadolu Beylikleriyle yapabildiği ticareti eskisi kadar rahat yapamayacak, bilhassa temel gıda maddelerine erişimi oldukça sınırlandırılacaktır. Ancak siyasi rakipleri olan Cenova, Floransa gibi diğer İtalyan kent devletlerine Ege ve Doğu Akdeniz'deki üstünlüğünü kaptırmak istemeyen Venedik yeni duruma ayak uydurup denge politikası izleyerek mümkün oldukça Osmanlı Devleti'ni karşısına almamaya çalışacaktır (Fleet, 2009: 59-68; Turan, 2020: 162-565).

Her ne kadar Osmanlılar'ın genişledikleri coğrafya Venedik'in etki alanındaki bölgeler olsa da Venedikliler'in en önemli gelir kalemlerinden olan kumaş sanayisinin işlemesi için İran üzerinden Osmanlı topraklarına, oradanda da Venedik'e taşınan ham ipeğin güvenli bir şekilde aktarılabilmesi ve herhangi bir engellemeye maruz kalmaması için Venedikliler Osmanlılar ile aralarındaki barışın bozulmamasına azami dikkat göstermişlerdir (İnalçık, 2011a: 19-21).

Bu çalışmada Batı Anadolu Beylikleri ve Osmanlıların Venedikliler ile erken dönem ticari ve siyasi ilişkilerini bütün yönleriyle ele alarak, ticaretin politika üzerindeki etkisini incelemeye çalışacağız.

1. Venedik'in Doğuşu ve Gelişimi

Venedik bir lagüne ait adalar içinde kurulmuş bir şehirdir. Yapılan arkeolojik kazılar şehrin tarihinin 5. yüzyıla kadar gittiğini göstermektedir. Venediklilerin kökenleri ise İlyrialılara dayanmaktadır. İlyrialıların Hunların ve Vizigotların akınları sırasında bu bölgeye göçtükleri bilinmektedir. Esasen lagünlerin gerisindeki anakarada yaşayan bu halk göçebe kavimlerin baskınları sonucu geçici olarak sığındıkları bu lagünlere kalıcı olarak yerleşmeye başlamışlardır. Anakarada çeşitli istilâlar sonucu tarımsal faaliyetler yürütemeyen halk sığındığı bu adacıklar şehrinde balıkçılık ve tuz çıkarma faaliyetleriyle uğraşmaya başlamıştır (Nicol, 2000: 3-7).

Roma İmparatoru 1. Konstantin'in 4. yüzyılda Hristiyanlığı kabul etmesinden sonra onun etkisiyle bu dine mensup olan Venedikliler yerleştikleri lagünlerde kendi kiliselerini inşa edip bu kiliseye ait bir piskoposluk sistemi meydana getirmişlerdir. Roma İmparatorluğu'nun M.S 395 tarihinde bölünmesinden sonra Frankların, Vizigotların ve Doğu Roma İmparatorluğu'nun aralarındaki mücadelelerde birkaç kere el değiştiren Venedik kenti 5. yüzyılın son çeyreğinden itibaren Doğu Roma İmparatorluğu'nun hâkimiyetine girmiştir. M.S. 584 yılına kadar Doğu Roma İmparatorluğu tarafından atanan valilerce yönetilen Venedik bu tarihten itibaren İmparatorluk tarafından bir devlet olarak resmen tanınmıştır. Ardından on ikiler meclisini kuracak olan on iki temsilci tarafından idare edilmeye başlanmışlardır. Bu temsilciler de M.S. 647'de ilk doğlarını seçmiştir (Nicol, 2000: 2-9).

Venedikliler 9. yüzyıldan itibaren anakarada toprak sahibi olunması devlet tarafından yasaklanınca denizaşırı ticaretle uğraşarak bu alanda gelişme gösterip geçimini sağlayan ilk Avrupa kent devleti olmuşlardır (Roberts, 2010: 256-257; Turan, 2020: 23). Komşu devletlerle mısır, şarap ve et gibi temel tüketim maddeleri karşılığında lagünlerinde elde ettikleri tuz ve balık ile değiş tokuş ticareti yapan Venedikliler için 9. yüzyılın ilk çeyreği deniz aşırı ticarete gelişim gösterip Akdeniz'in güneyine inmeye başladıkları bir dönem olmuştur. Bu konuda kıtadaki Pisa ve Ceneviz gibi diğer kent devletlerini de etkilemişlerdir (Pedani, 2012: 11-12; Pirenne, 2005: 37).

Doğu'da kurulmuş olan İslam devletleri Emeviler ile daha sonra Abbasilerin Doğu Roma'nın hâkim olduğu topraklar üzerinde genişlemesiyle imparatorluğun sadece kara ordusu değil donanması da zayıflamaya başlayarak, gitgide Marmara bölgesine sıkışmış ve sadece başkentini koruyan bir güç durumuna düşmüştür. Orta Akdeniz'de Sicilya Adası da Müslümanlar tarafından ele geçirilince Venedik Cumhuriyeti Doğu Roma'nın denizlerde bıraktığı askeri güç boşluğunu doldurup Müslümanlara karşı duracak bir güç olarak belirmeye başlamıştır (Kaymakçı, 2021: 34-38; Roberts, 2010: 257).

Denizaşırı ticaret sayesinde denizcilikte önemli tecrübeler kazanan Venedikliler 10. yüzyıldan itibaren bir deniz imparatorluğu kurma yolunda önemli adımlar atarak Adriyatik'te Dalmaçya ve İstria bölgelerindeki kıyıları ve adacıkları ele geçirmişlerdir. Bu dönemde Bizans İmparatorluğu'nun Venedik üzerindeki hakimiyeti ve himayesi azalmaya ve sadece resmiyette kalmaya başlamıştı. Bizans'ın bu dönemdeki Venedik hamiliği geçmişi ihtişamlı hatıralarına atıflar yapılarak ayakta tutulmaya çalışılıyordu ve artık tamamen sembolikti. 11. yüzyılda Norman istilâları gibi çeşitli durumlarda Venedik artık Bizans'ı korumak için askeri yardımda bulunuyor ve karşılığında Bizans İmparatorluğu'ndan çeşitli ticari imtiyazlar kopartıyordu. Bunlardan en önemlisi de Bizans topraklarında serbest ticaret ve imparatorun uyuğu sayılma imtiyazlarıydı (Roberts, 2010: 257). Böylelikle Venedik Ege'de ve Doğu

Akdeniz'de ihracat ve ithalat yapabileceği yeni pazarlar bulma imkanına kavuşmaktaydı.

2. İslamiyet'in Yükselişi Sonrası Akdeniz Ticareti ve Venedikliler

İslam dininin ortaya çıkmasından sonra kurulan Müslüman devletlerin sınırları Batı Akdeniz'den Afrika'ya ve Asya'nın güneyine kadar uzanmaktaydı. Bu geniş sınırlar bölgesel çeperleri kırmış ve dünya ticaretinin eklemelenip bütünleşmesine önemli katkılarda bulunmuştur. Artık Arap tüccarlar Hindistan'dan Güneybatı Asya'ya kadar pek çok bölgeye gitmekte, oradan getirdikleri yeni ürünleri İskenderiye ve Halep yoluyla Levant'a sokmaktaydılar. Bu ürünler daha sonra bu bölgelerden Güney Avrupa'ya çoğunlukla Venedikli tacirler tarafından aktarılmaktaydı. Böylelikle Levant ticaretinde ürün çeşitliliği artmış ve kötü hasat dönemlerinin yıkıcı etkisi hafiflemiştir (Heyd, 1973: 30-136; Pedani, 2012: 23-28).

Levant'a gelen bu ürünlerin ilki hububattır. Daha sonra 11. yüzyılda gelen süpürge darısı Güneybatı Asya'dan İspanya pazarına girmiştir. Pirinç de Levant ve Orta Doğu'da henüz bilinmezken Hindistan'dan getirilmiş ve iklimsel olarak uygun bölgelerde ekilmesi ve tüketimi hızla yayılmıştır. Sert buğday türleri Kızıldeniz'den Akdeniz'e Araplar tarafından sokulduktan sonra Akdeniz'deki pek çok bölgeye dağılmıştır. Güneydoğu Asya kökenli şeker ise 10. yüzyılda Levant'a ulaşmış, oradan da önce Kıbrıs'a sonra da Doğu Akdeniz'deki pek çok adaya girmiştir. Bunun dışında ileriki tarihlerde de Akdeniz'deki ticarete önemli bir yere sahip olacak olan pamuk da Orta Asya, İran ve Orta Doğu vasıtasıyla Akdeniz'e getirilmekteydi. Yine 10. yüzyılda narenciye ürünleri olan limon ve portakal Akdeniz'e gelmişti. Muz ise yine aynı yüzyıl içerisinde Müslümanlar tarafından Kuzey Afrika sahilleri boyunca taşınıp İspanya'ya ulaştırılmaktaydı. İlerleyen tarihlerde Hindistan cevizinin sınırlı sayıda da olsa Levant'a girdiğini görmekteyiz (Ponting, 2011: 326-327). Akdeniz'de talep edilen en önemli ham madde ürünü olan ipek de uzun yıllar boyunca Çin'den gelmekteydi. 7. yüzyılda Nasturi bir keşiş tarafından kaçak olarak bir miktar ipek böceği getirilmiş ve Müslüman üreticiler tarafından Şam ve Halep'te bir ipek üretim merkezi kurulmuştur. Ancak bu girişim önemli bir ticari değer arz etmemiş, daha

kaliteli kabul edilen Çin ipeği, sonraki yüzyıllarda da İran ipeği Halep, Şam ve İskenderiye üzerinden Levant'a akmaya devam etmiştir (Ponting, 2011: 328-329).

Akdeniz'e gelen bu yeni ürünlerin Avrupa'da yayılıp yetiştirilmeye başlanması daha ileri bir tarihte gerçekleşti. Süpürge darısı ve sert buğdayın İtalya'ya ulaştığı tarih 13. yüzyıldır ki sert buğday gelecekte İtalyan mutfağının vazgeçilmezi olacak olan makarnanın ham maddesidir. 14. yüzyılda portakal ve limon, 15. yüzyılda da pirinç artık Avrupa'da yetiştiriliyordu. Clive Ponting bu yayılmanın yavaş olmasının sebebi olarak Güney Avrupa'nın tarımsal teknolojideki durağanlığına dikkat çeker. Ancak bu yeni ürünlerin Levant dünyasına getirdiği çeşitliliğin mevsimsel faktörlerin yol açabileceği felaketlere karşı da dayanıklılık sağladığını söyleyebiliriz. Ürün çeşitliliği tarımsal riskleri en aza indirmişti. Kıbrıs'ta buğday hasadından sonra pamuk hasadı da yapılabiliyordu. Mezopotamya'da iklimsel olarak müsait bölgelerde yılda iki kere pirinç hasadı yapılmaktaydı. Görüldüğü üzere İslam'ın ortaya çıkışıyla kurulan devletlerin meydana getirdiği politik ve ekonomik etki önemlidir. İslam devletleri Çin, Hindistan ve Akdeniz'i ticari olarak önemli ölçüde birbirine eklemlemiştir. Bunun sonucu olarak Levant ve bütün Akdeniz'de ticari canlılık önemli ölçüde artmıştır. Artık her yıl sekiz bin civarındaki tüccar Akdeniz'de gemilerle ve sahil şeridi boyunca kervanlarla yolculuk yapıyor ve faaliyetlerini yürütüyorlardı (Ponting, 2011: 330).

Bütün bu gelişmeleri Venedik açısından değerlendirecek olursak Akdeniz'de ortaya çıkan bu yeni durum, diğer denizlerle etkileşimin sağlanmasıyla birlikte Venedik'in ithalat ve ihracatta ürün çeşitliliğini arttırmış, bu ürünlerin Güney Avrupa'ya aktarılması gibi faaliyetler ticari taşımacılığa daha fazla önem verilmesini sağlamıştır. Venedik, Akdeniz'in doğusunda elde ettiği adalarda ve Kuzey İtalya'da kaba buğday, şeker, narenciye gibi ürünlerin yetiştirilip ticaretinin yapılmaya başlanmasıyla yeni bir gelir kalemi elde etmiş ve halkın temel besin maddelerinin çeşitlenmesini sağlamıştır. Ayrıca Venedik yukarıda da bahsedildiği gibi Müslüman devletlerle ticari ilişkilerini büyütmüş; Kahire, İskenderiye, Halep, Şam gibi kentlerle ticarete başlayıp zamanla bu bölgelere tüccar mahalleleri kurmuş, aileler

yerleştirmiştir. Bütün bu gelişmeler Venedik'in hem üretim olanaklarını hem de ihracat ve ithalat olanaklarını genişletmiştir. Bu sayede Doğu Akdeniz'de önemli bir potansiyele sahip olan Venedik Osmanlı Devleti'nin genişleyip denizcilikte kendisini geliştirmeye başladığı döneme kadar bu hegemonyasını sürdürmüştür (Pedani, 2012: 23-28; Yemişçi, 2009: 1-3).

3. Haçlı Seferleri Sonrası Venedikliler

Haçlı Seferleri Venedik Cumhuriyeti tarihinde önemli bir dönüm noktası olmuştur. 1. Haçlı Seferi göstermiştir ki Avrupalılar için kara yoluyla Kudüs'e ve Orta Doğu'daki belli başlı bölgelere ulaşabilmek daha tehlikelidir. Güzergâh üzerinde çeşitli baskınlar sebebiyle oluşan zayıflık bu durumu kanıtlar niteliktedir. Bu yüzden Haçlıları sadece karadan değil denizden de Orta Doğu'daki kutsal topraklara ulaştırabilmek gibi önemli bir lojistik ihtiyaç ortaya çıkmıştır. Venedik, Pisa ve Ceneviz gibi diğer İtalyan kent devletleri bu faaliyetlerin sorumluluğunu üstlenerek deniz taşımacılığında büyük kârlar elde etmişlerdir. Böylelikle mezkûr devletler gemi filolarını ve gemi tonajlarını büyütüp denizcilikte önemli tecrübeler kazanmışlardır (Lane, 1973: 31-33; Pirenne, 2005: 41).

Haçlı Seferleri sonucunda Orta Doğu'da kurulan Latin Krallığı ve Kontluklar, Venedik ve diğer kent devletlerine önemli ayrıcalıklar sağlamaktaydı. Çin ve Hindistan üzerinden Orta Doğu'ya gelen baharat ve ipek bu bölgeden Avrupa'ya çoğunlukla Venedik vasıtasıyla naklediliyordu. Bunun sonucunda Doğu Akdeniz'de Anadolu kıyıları, Ege adaları gibi yerler Avrupa ve Orta Doğu deniz güzergâhı arasında köprü görevi gören uğrak yerlerine dönüşmüştü (Pirenne, 2005: 41-42).

1198 yılında 3. İnnocentius papalığı seçildiğinde 4. Haçlı Seferi'ni düzenlemek için girişimlerde bulunmuştur. Plana göre önce Kudüs'e ardından Mısır'a sefer düzenlenecek, bu bölgelerde Latin Krallığı yeniden kurulacaktı. Bu konu hakkında Venedik ile istişarelere başlandığında Venedikliler endişelenmişti. Çünkü ilk Haçlı seferlerinden sonra kutsal topraklar yeniden Müslümanların eline geçse bile Müslümanlar ticari filolardan yoksun oldukları için Venedik'in ticari kazanımları devam

etmekteydi. Ayrıca Venedik bu Müslüman devletlerle de ticari ilişkilerini devam ettirdiği için yapılacak yeni bir sefer Doğu Akdeniz'deki kendi çıkarlarına zarar verebilirdi (Pedani, 2013: 44). Örneğin bir süre İstanbul'da ikamet etmiş Romano Mairano isimli tüccar(Mairano biraderlerden) 1168'de Akka ve İskenderiye arasında ticari gemiler çalıştırmaktaydı (Nicol, 2000: 100). Bu yüzden Venedikliler yeni bir Haçlı seferinin bu bölgelere düzenlenmesi yerine bir süredir aralarında gerginlik bulunan Bizans İmparatorluğu'nun başkentine taarruz edilmesini sağlayarak ticari imtiyazlarını koruma amacı gütmekteydiler. 1171 yılından itibaren İmparator 1. Manuel'in Pisalılar ve Cenevizlileri Venedik'e karşı kayırmaya başlaması iki devlet arasındaki ilişkileri olumsuz yönde etkilemişti. 12. yüzyılın ortalarında Konstantinopolis'te on bine yakın Venedikli ticari faaliyetler için bulunmaktaydı. Ancak 1171 yılında imparatorun Ceneviz semtine yapılan baskından sorumlu tutarak binlerce Venedik vatandaşını yakalatması sonucu ilişkiler oldukça gerilmişti. 1203 tarihinde Bizans içinde yaşanan taht kavgaları ve çekişmeler, Aleksios Angelos ve babası İsaakos'un tahta çıkma konusunda Haçlılardan yardım istemesi ve kutsal topraklara yapılacak sefer için asker ve erzak yardımı taahhüt etmesi sebebiyle Haçlılar yönlerini Venediklilerin de arzusu üzerine Konstantinopolis'e çevirdiler. Ancak imparator olduktan sonra Aleksios'un taahhüdlerini yerine getirememesi sebebiyle Haçlılar Bizans İmparatorluğu'nun başkenti üzerine taaruza geçip kenti talan ettiler. Sadece Venedik Cumhuriyeti 400 bin gümüş Mark ele geçirdi. Bu miktar Venedik'in 4. Haçlı Seferi'nin organizasyonundan kazanacağı paradan 3-4 kat daha fazlaydı (Çiçek, 2019: 11; Nicol, 2000: 140-143).

Konstantinopolis'te yeni kurulan Latin İmparatorluğu, Venedikliler ile Haçlıların ortak yönetimine dayanıyordu. Şehirdeki Venediklilerin özgürlüğü daha da artmış ve önceki dönemlerde olduğu gibi Bizans İmparatoru tarafından takibata uğrama, sürülme gibi riskler ortadan kalkmıştı. Kent Venedikliler ve Latin İmparatoru Baudouin arasında bölünmüş, Doç Edirne'den Gelibolu'ya kadar Marmara Denizi'ni de kapsayan alana sahip olmuştu. Mora Yarımadası da Venedik ve Haçlılar arasında paylaştırılmıştı. Venedikliler ayrıca Draç (Durazzo), Korint

(Korinthos) Körfezi, Korfu, Leukas, İthaki, Kefalonya, Zakinthos gibi İon adaları ile Modon, Koron gibi adaları alıp Eğriboz, Salamis, Aighina gibi yerlerde de hak iddia etmekteydi. Bunların haricinde kısa sürede Girit de dahil irili ufaklı pek çok adayı da ele geçirmişlerdir. Böylelikle Venedik Adriyatik ve Mora kıyılarında, Ege'de ve Doğu Akdeniz'deki pek çok kıyı şeridinde, Konstantinopolis ve Doğu Akdeniz sahillerindeki devletlerle ticarete kendilerine uğrak noktaları yapabilecekleri pek çok yere sahip olup önemli bir ticari hacim kazanmıştır. Sonuç olarak Venedik'in bir deniz imparatorluğu olarak ortaya çıkmasında 4. Haçlı Seferi'nin önemi büyüktür. Öyle ki 1218 senesinde Ceneviz ile uzun zamandan beri süren çatışmalar sona erdirilmiş, Cenevizlilerin Konstantinopolis'teki mülkleri ve eski imtiyazları iade edilmiştir. Buradan Venedik Cumhuriyeti'nin artık Doğu Akdeniz'de bariz bir üstünlük kurduğu sonucuna ulaşabiliriz (Kaymakçı, 2021: 59-64; Nicol, 2000: 140-147; Pezzolo, 2006: 3).

4. Anadolu Selçuklu ve Batı Anadolu Beylikleri ile Venediklilerin İlişkileri

Türkler'in Anadolu'ya girip yerleşmeye başlamasıyla Çaka isimli bir Türk beyi bugünkü adıyla Çeşme ve Urla'ya kadar ilerlemiş ve bu bölgede Çaka Beyliği'ni kurmuştur. Bu beylik tarihteki ilk Türk Denizci Beyliği olma özelliğini taşımaktadır. Foça ve Midilli gibi Bizans'a ait adaları ele geçiren Çaka Beyliği, 1. Haçlı Seferi esnasında Anadolu'dan geçen Haçlılar tarafından yıkılmıştır. 1176'da Anadolu Selçuklu Devleti'nin Bizans'ı Miryokefalon savaşında mağlup etmesiyle Anadolu'ya iyice yayılmaya başlayan Türkler yavaş yavaş Anadolu'nun en batısındaki sahil bölgelerine gelmeye başlamışlardır. Ayrıca Selçuklular 1207'de Antalya'yı kuşatmış ancak başarısız olmuşlardır. Bu kentin ticari önemini kavrayan ve kendileri için Akdeniz'e açılan önemli bir kapı olduğunu bilen Anadolu Selçukluları bu sebeble kenti yeniden kuşatmış ve 1217'de ele geçirmiştir. Sultan Alaaddin Keykubat döneminde de Alanya fethedilmiştir (Ekinci, 2005: 247-248; Turan, 1971: 335-338).

Anadolu Selçuklu Devleti özellikle Anadolu'nun güneyindeki sahil bölgelerini ele geçirmeye başladıktan sonra uluslararası ticarete ayrı bir önem

vermiştir. Avrupalı ve Müslüman tüccarların Akdeniz ticaretini hareketlendirmesi, Selçuklular'ın da bu bölgeye ilgi duymasını sağlamış olmalıdır. Bu ilgi Mısır ve Anadolu arasındaki deniz yolunu hareketlendirmiş ve Selçuklu Devleti tebaasından çeşitli tüccar gruplarının bu güzergâhlarda ticaret yapmasını sağlamıştır. Bu dönemde Venedikliler de Mısır, Suriye ve Kıbrıs gibi bölgelerle ticaret yaparken güvenli bir ticari güzergâh ve konaklama için İskenderun, Aydın, Alanya ve Antalya gibi Anadolu'nun kıyı bölgelerini kullanmaktaydılar. Böylece bu bölgeleri ele geçiren Anadolu Selçuklu Devleti ile de ilk temaslarını kurmuş oldular. 1207'de ise Antalya'nın fethinden hemen sonra I. Gıyaseddin Keyhusrev döneminde Selçuklular Kıbrıs Krallığı ile yaptıklarına benzer bir ticaret antlaşmasını da Venedikliler ile yapmışlardır. Bu antlaşma ile Venedikliler Anadolu Selçuklu Devleti topraklarında ticari imtiyaz kazanmış, ticaretlerini yaparken ve seyahat ederken kendilerine himaye garantisi verilmiştir. Ayrıca ödeyecekleri gümrük vergisi %2 olarak belirlenmiştir. 1220 tarihinde Sultan Alaaddin Keykubad tahta çıktığında yeniden onaylanan bu ticaret antlaşmasının belge türü açısından bir ahidnâme olduğu söylenebilir. Bu ticaret antlaşmasıyla Selçuklular'ın Avrupa ile ticari ilişkileri önemsedikleri görülmektedir. Venedik ile yapılan bu antlaşmalar aynı zamanda Pisalılar ve diğer Latinleri de kapsamaktaydı. Klasik bir doğu geleneği olarak Selçuklu sultanları ülkede ticareti teşvik etmek ve iç pazarda bolluğu sağlamak için İtalyan kent devletlerine bu tür ayrıcalıklar vermekte beis görmüyordu (Çavuşdere, 2009: 57-59; Turan, 1958: 124; Turan, 2020: 205).

Sultan Alaaddin Keykubad kendisinden önce Venedikliler ile yapılan ticari antlaşmalardaki seyahat güvenliği, ticaret serbestisi ve gümrük vergisinin %2 olması gibi maddeleri yeniden onayladıktan sonra Venedik Doçu da bu hakların aynısını kendi ülkesine gelen Türk tüccarlara tanımıştır. Ayrıca belirtmek gerekiyor ki Selçuklular'ın gümrük bedeli olarak belirlediği oranlar devletten devlete farklılık göstermektedir. Örneğin Kıbrıs Krallığı ile yapılan antlaşmada çuval başına yarım akçe gümrük resmi alınırken, Floransalılar ile yapılan ticarete herhangi bir gümrük bedeli istenmemektedir. Muhtemelen Selçuklular malın arzına ve değerine göre

gümrük bedellerinde değişikliğe gidiyor olmalıydılar. İlâveten, antlaşma yapılan devletler ile aralarındaki siyasi menfaatlerin ağırlığı da bu oranların belirlenmesinde etkili olabilir. Bunun haricinde antlaşmada Venedikliler ve Selçuklular karşılıklı olarak tüccarlarına yardım etme, kolaylık sağlama, himaye etme gibi taahhütleri yeniden onayladılar. Antlaşmada iki tarafa mensup tüccarlardan birinin eşyası kaybolursa veya soyguna uğrarsa zararının tazmin edilmesi, ticaret için birbirlerinin topraklarında buldukları sırada ölmeleri durumunda terekelerinin iadesi, gemilerinin kendi sahillerinde batması durumunda zararlarının tazmin edilmesi gibi maddeler içermekteydi. Ayrıca antlaşmaya göre Venedik'in veya Anadolu Selçukluları'nın düşman kabul ettiği devletin gemisinde iki taraftan birinin taciri bulunursa kendisine ve eşyasına dokunulmaması, iki devletin gemileri düşman saldırısına uğradığında tarafların birbirine yardım etmesi gibi maddeler de bulunuyordu. Muahedeye aykırı olarak Venedik'te Selçuklu sultanının tebaasından birine bir saldırı olur ve malları elinden alınırsa Venedik Doçu bu zararı tazmin etmek durumundaydı. Bu durum Anadolu Selçukluları için muahede de belirtilmesi de Osman Turan bu tip zararların tazmin garantisini sultanın bir nevi devlet sigortası olarak gördüğünü belirtmiştir. Buna örnek olarak da Mısır'dan gelen ve Frenkler tarafından soyularak emtia ve kumaşları yağmalanan bir tüccarın zararının devlet hazinesince karşılanmasını örnek göstermiştir (Turan, 1958: 125-128; Turan, 2020: 206-210).

Ahidnâmenin hukuki olarak başka bir yönü daha vardır. Venedikliler'e Selçuklu topraklarında iken kendi aralarında veya Pisalı ve diğer Latinler ile ihtilafa düşerlerse meseleyi kendi hukuklarına tabi olarak çözmeye salâhiyeti tanınmıştır. Ancak cinayet ve hırsızlık gibi ağır suçlar işlendiğinde Selçuklu Devleti'nin örfi mahkemeleri devreye girmektedir. Bu maddenin Selçuklu tebaası için geçerli olmamasının sebebi olarak da Venedik topraklarında o dönem Türk tüccar topluluğunun bulunmaması ve Venedikli tüccarlara oranla Türk tüccarların batıya daha az sefer düzenlemesi gerekçe gösterilmektedir. Buna delil olarak da ahidnâmede "Selçuklu tüccarları Venedik'e geldiklerinde limana girerlerken

Venedikliler tarafından selamlanacaktır” maddesinin mevcudiyeti gösterilebilir. Eğer Selçuklu tacirleri sıklıkla Venedik'e gidip geliyor olsalardı böyle bir merasime gerek görülmezdi (Turan, 1958: 131-133; Turan, 2020: 210-211).

Antlaşma metnini Venedik adına imzalayan Jacobus Tepoulo uzun süredir İstanbul'da Venedik Podestat'ı (Bölgeden sorumlu resmi görevli) idi. Venedik ile diğer Müslüman devletler arasındaki antlaşmaları da yine o imzalamıştı. Selçuklu adına ise antlaşmayı Şemseddin Emirü'l Gazi isimli, elçi olduğu tahmin edilen bir devlet görevlisi imzalamıştır (Turan, 2020: 205-206).

Bu ticari antlaşmalar genellikle iki yıllığına düzenlenirdi. Ancak ilerleyen zamanlarda iki yılda bir yenilenip yenilenmediği bilinmemektedir. Venedik ile olan ticaret devam ettiğine göre bu ahidnâmelerin geçerliliğinin kısa süreli olmadığı varsayılabilir. Örneğin Köseadağ Savaşı'ndan sonra 1255 senesinde Konya'yı ziyaret eden keşiş William of Rubruck şehirde ticaret yapan pek çok Cenevizli ve Venedikli'ye rastladığını söyler. Bunlardan Benefatius de Molendino adlı Venedikli ile Andreolo Cathani Nicholas isimli Cenevizli'nin ortaklık yaparak şap ticaretini tekellerine aldıklarından ve Selçuklular ile yapılan antlaşma gereği şapın sadece bu kişilere satıldığından bahseder. Hatta bu maden başkasına satılmadığı için o dönem fiyatının 15 altından 50 altına çıktığı aktarılmıştır (William of Rubruck, 1900: 276-277).

Osman Turan'ın neşrettiği ahidnâmenin tercümesi şu şekildedir (Turan, 1958: 143-146):

Mart 1220

LXXII

"Tanrı'nın ve kurtarıcımız İsa'dan sonra (M.S. 1220) Romania'da Podestat ve Roma İmparatorluğu despotu ve aynı imparatorluğun dörtte üçüne hâkim en yüksek, en yiğit ve en kudretli efendim Venedik Dukası emriyle biz Jacobus Teopulo. Mesud, asil büyük Türkiye hükümdarı Sultan Alâaddin Keykubad'ın şanlı elçisi, mahrem-i esrarı olan Emir Sipehsâlar Şemseddin Emir ül-Gazi elinden sultanın

yazılı bir sulh muahedenamesini, yani fermanını aldı. Ferman kırmızı harflerle yazılmış ve altı kendisinin altın mühüriyle mühürlenmiştir.

İçeriği şöyledir: “Kudretli Sultan, son defa Mart'ın sekizinde akdedilmiş muahede ile efendimiz Venedik Dukası ve onun yerine kaim olacak despotlarla, Suriye va başka yerlerde onların hükmü altındaki Venediklilerle, onların gelip giden bütün tacirleriyle sultanın ülkelerinin hepsinde iki yıl sürecek sulh yaptığını ilân eder. Sultanın hâkim olduğu ülkelerde Emirleri olsun, başkaları olsun, onlara herhangi bir zarar ve ziyan vermiyeler; onlardan, merhum babasının ve kardeşinin ve kendisinin fermam hükmüne göre, yüzde ikiden başka bir şey almiyalar; ne de Venediklilerin geçişlerinde ve ticaretlerinde kendilerinden yüzde ikiden fazla talepte bulunup münazaa etmeyeler. Kıymetli taşlar ve incilerden, işlenmiş veya ham gümüş ve altından, zahireden gümrük almiyalar. Eğer Venediklilerin herhangi bir gemisi sultanın hâkimiyeti altında bulunan yerlerde veya sahillerde tehlikeye düşecek olursa Venediklilere zarar vermeyip yardım edeler; bulunan eşyayı iki taraf birbirine iade edecektir. Ve eğer bir batan gemi onların adamları tarafından esir edilir ve içerisinde Venedikliler bulunursa canlarına ve mallarına korku ve zarar has edilmiye. Geminin içinde yabancılar bulunsa bile hapis edilip alıkonmiyalar, serbest bırakılalar ve eğer herhangi bir Venedik gemisi başka düşmanlar tarafından takip edilir ve sahile gelirse hükmü altındaki topraklara girmesine müsaade olunacaktır. Bunlardan başka bu ferman şu hükümleri ihtiva eder: Eğer Venediklilerle veya başka Lâtinler, Pizahlılar veya diğer kavimler arasında onun memleketlerinde bir ihtilâf vuku bulursa Venedikliler arasından seçilecek bir jüri (hususî mahkeme) tarafından muhakeme edilmelerine karar verilmiştir. Katil ve hırsızlık vakaları sultanın kendi mahkemesinde rüyet edilecektir.” Bu fermanın yukarıda yazılan bütün maddelerini Romania'da Roma imparatorluğu despotu, aynı

imparatorluğun dörtte üçüne hükmeden efendim Venedik dukasının Podestats'ı Ben Jacobus Tcopulo uygun buluyorum. Konsül (müşavir) ve haleflerimizle ve pek yüksek efendim Venedik dukasından aldığım salâhiyetle, bütün kuvvet ve kudretimizle tabiiyetimizde olan ve Venediklilerin bulunabilecekleri her yerde, karada ve denizde, mezkûr iki yıllık sulh devresi doluncaya kadar sultanla tam bir antlaşma içinde yaşayacağız. O şekildeki sultanın hüküm ve tabiiyeti altında bulunan bütün şahıslar yukarıda söylediğimiz yerlere ve ülkemize gelip Venediklilerle ticaret yapsınlar ve onlardan denizde ve karada hiç bir zarar görmeden emin ve masun olsunlar. Tacirler onların âdetlerine göre vermekte oldukları vergileri versinler. Pek yüksek Sultanın topraklarında yaşayan kimseler adı geçen ülke ve yerlere girerken, kendi gemileri ve yabancı gemilerle limana sokulurken bizimkiler tarafından selâmlanacaklardır. Eğer Sultanın tabiiyetindeki gemilerden herhangi biri, evvelce zikrettiğimiz yerlerde, tehlikeye düşecek olursa içinde bulunanlar o mahaldeki adamlarımız tarafından tehlikeden kurtarılacak ve bütün malları sadakatle muhafaza edilerek sahiplerine verilecektir. Tehlikeye düşenlerden bazıları ölmüş olup da adamlarımız tarafından orada bulunacak olursa bulunan eşya kendi adamlarımız tarafından onlara iade edilecektir; onlar bulacak olurlarsa buldukları şeyi bizimkilere sadakatle teslim etmeleri gerekir. Eğer bir yabancı gemi adamlarımız tarafından alıkonacak ve içinde sultanın tebaasından kimseler bulunacak olursa kendilerine zarar vermeden muhafaza ve onlara ait malları hilesiz olarak koruyacaklardır. Sultanın hükmü altındaki gemiler diğer bil millet ve soya mensup kimseler tarafından takip edilir ve adı geçen yerlere ve ülkeye sığınaeak olurlarsa o yerlerde bulunan adamlarımız bunlara sadakatle yardım edeceklerdir. Eğer sultanın tabiiyetindeki insanlardan bazıları adı geçen yerlerde hududumuz içinde ölürse onların malları ortakları arayınca kadar

muhafaza edilmeli ve hiç bir münazaa ve dâvaya hacet kalmadan verilmelidir. Eğer bir kimse gurur ve sadakatsizliğinden dolayı budalalık edip adı geçen yerlerde ve ülkelerde sultanın adamlarından birine, karada ve denizde, bir ziyan verir veya onu taciz ederse efendisi tarafından lâyıki veçhile tatmin ve telâfi edilecek ve alınan şeyler tahkikattan sonra iade edilecektir. Eğer suçlu yabancı bir ülkeye çekilir ve kendisini yakalamak mümkün olmazsa suçunun araştırılması gerekmez; fakat eğer suçlunun mala ve malın büyük bir kısımına sahip olduğu açıkça bilinirse o zaman haksız olarak alınan mal tazmin edilmek icabeder. Bütün bu yukarıda kaydedilen maddeler gerek bana ve tebaama ait olanlatj gerekse fermana yazılı olanlar, yukarıda kaydedilen Mart ayından itibaren, iki sene müddetle muteber olacaktır. Bunları hükümdarım kendi eliyle yazdı ve ağzı ile Tanrı ve mukaddes havaliler üzerine yemin etti. Bu fermanı efendim kırmızı harflerle yazdı ve altına kendi altın mührünü koyarak kırmızı mübür mumıyla mühürledi."

1246 yılında Anadolu Selçuklu Devleti Köseadağ Savaş'ında Moğollara yenilince Moğol istilâsına uğrayan Anadolu'da sultan otoritesini kaybetmeye başladı. Bu yeni durumda Anadolu'nun pek çok yerinde önce yarı otonom daha sonra da bağımsız olacak şekilde Karesioğulları, Germiyanogulları, Hamidoğulları, Menteşe Beyliği, Osmanoğulları, Aydınoğulları, Saruhanoğulları, Karamanoğulları, Candaroğulları gibi beylikler ortaya çıktı. Bunların arasından Aydınoğulları, Menteşe Beyliği, Hamidoğulları gibi beylikler denizcilik faaliyetleriyle uğraşmışlardır. Hamidoğulları Venedik'in 1293'te zaptettiği Antalya'yı ele geçirmiştir. Özellikle 1330'lu yıllarda Aydınoğulları ve Menteşe Beylikleri Ege'de Venedik, Ceneviz ve Bizans'a ait pek çok adaya ve sahil şeridine akınlar düzenleyerek bu bölgelerdeki halkları haraçgüzar konumuna getirmişlerdir. Bu durum ileride bu adalar ve kıyı şeritlerinin fethine giden, Venedik ile Ceneviz'e

siyasi-ekonomik kayıplar yaşatacak sürecin temelini teşkil etmektedir (Zachariadou, 2007: 213).

14. yüzyılın başlarında Moğol işgali sebebiyle Batı Anadolu'ya kaçıp buralarda bağımsız beylikler kuran Türk beylerinin önemli bir bölümü Ege'de korsanlık faaliyetleri yürüttükleri için bu dönemde Venedik ile bu beylikler arasındaki ilişkiler genelde gergin olmuştur. Beylikler Ege'de ve Mora kıyılarında Venedik'e tabi ada ve sahil şeritlerine saldırıp ganimet ve köle elde ettikleri için Venedik'e önemli zararlar verebiliyorlardı (Pedani, 2016: 232-233).

Bunlardan ilki olan Menteşe Beyliği 1261'den sonra Muğla civarında kurulmuş bir Türk beyliğiydi. Adını beyliğin lideri olan Menteşe Bey'den almaktaydı. 1281 yılında Aydın ve Sultan Hisarı bölgelerini ele geçirip genişleyen beyliğin sınırları tam olarak Milas, Beçin, Çine, Davaz, Köyceğiz, Muğla bölgelerini kapsıyordu. Bu sahil şeritlerini ele geçirdikten sonra donanma inşa ederek korsanlık faaliyetlerine başlayan Menteşe Beyliğine "Sahil Beyliği" denmesi onların denizlere olan ilgisinin bir göstergesidir. Menteşe Bey'den sonra yerine geçen oğlu Mesud Bey 1296'da Karya bölgesini Bizans'a karşı savunmuş, 1300'de Rodos'u Rumlardan alarak zaptetmiştir. Ancak ada bir müddet sonra Sen Jan Şövaliyeleri'nin eline geçmiştir. Menteşeoğlu Orhan Bey'in 1320'li yıllardan sonra Ege'de Venedik'e ait adalara akınlar düzenlemesiyle bozulan ilişkiler 1331 tarihli Venedik-Menteşe Antlaşması ile düzelmiştir. Antlaşma ahidname niteliğinde olup Venediklilerin özel tarifeli ürünler haricinde %2'lik gümrük vergisi ödemesini öngörmekteydi. Buğday, arpa, at, eşek, köle ve kuru sebze gibi mallar için de Venedikli tacirlere özel tarifeler uygulanacaktı. Ayrıca antlaşmaya göre Venedik Cumhuriyeti Menteşe Beyliği topraklarında konsolos bulundurabilecekti. Ancak taraflar arasında bazı anlaşmazlıklar baş gösterince ilişkiler yeniden bozulmuştur. Ardından 1337'de Aydınoğulları ile bozulan ilişkileri onarmak isteyen Venediklilerin girişimi ile Menteşe beyliğiyle de yeniden antlaşma imzalanmıştır. Bu antlaşmanın ticarete dair maddeleri 1331'deki antlaşmanınki ile aynı idi. 1343'te İzmir'e düzenlenen Haçlı seferine Venedik Cumhuriyeti'nin de katılması iki ülke arasındaki ticareti

etklimemiştir. Ancak Ege'de Hristiyanlar lehine değişen denge Menteşe beyliğini rahatsız etmiştir (Turan, 2020: 255-256). Bu sebeple 1355'te Venedik'in önderliğinde toplanan Haçlı donanmasına karşı Aydınogullarına yardım etmek için girişimde bulunsalar da Latinlerin İzmir'i ele geçirmeleriyle bu girişim neticesiz kalmıştır. Aydınogullarının mağlup olmasıyla Venedik'in dayattığı savaş tazminatı ödenmesi, esirlerin serbest bırakılması ve şap ticaretine izin verilmesi gibi şartları kabul etmek zorunda kalmışlardır (Uzunçarşılı, 2015: 55-56; Wittek, 1944: 70; Zachariadou, 1983: 60-62).

Aydınogulları Beyliği Aydınoglu Mehmed Bey tarafından kurulmuştur. Kendisi Germiyanogulları Beyliği'nin ordusunda komutan olan Mehmed Bey Germiyanoglu Yakub Bey tarafından Ege bölgesine gönderilmişti. Mehmed Bey de zaptettiği yerlerde kendi beyliğini kurmuştur. Ayasoluk, Çeşme, Güzelhisar, Kestel, Bozdoğan, Birgi, Yenişehir, Alaşehir, Balat, Nazilli, Urla, Karaburun gibi yerleşimler bu beyliğin hüküm sürdüğü bölgeleri teşkil etmiştir. Mehmed Bey daha sonra Müslüman İzmir'ini ve 1326'da da Hristiyan İzmir'ini almış, Birgi'yi beyliğin merkezi yaptıktan sonra İzmir ve Ayasoluk'da donanma inşa ettirerek deniz akınlarına başlamıştı. Sakız, Bozcaada, Ağrıboz, Mora ve Rumeli sahillerine yaptığı akınlar Venedik Doçun'un kulağına kadar gitmekteydi. Mehmed Bey'in ölümünden sonra yerine geçen Umur Bey Bizans İmparatorluğu ile iyi ilişkiler kurmuş, İmparator'a karşı ayaklanan Midilli ve Foça adalarındaki isyancılara karşı kuvvet göndermiştir. Ayrıca Latinleri, Rodos Şövalyeleri'ni ve Mora yarımadası sakinlerini sürekli akınlar yapmak suretiyle sindirmiştir. İmparatorluk'taki taht çekişmelerinde de taraflardan birini diğerine karşı desteklemek gibi politik oyunlara da dahil olan Umur Bey akıncılık faaliyetlerinden sonra Gazi Umur unvanıyla anılmaya başlamıştır (Pedani, 2016: 233-234; Uzunçarşılı, 2015: 65-69).

Bu bitmek bilmeyen deniz akınları dolayısıyla Ege adalarındaki Latinler Papa'ya mektup gönderip yardım isteyince Venedik, Ceneviz ve Rodos Şövalyeleri eşliğinde yardım için hazırlan Haçlı donanması Gazi Umur Bey'in donanmasını yenerek imha etti (Battûta, 2005: 293). İki defa İzmir'e taaruz eden Haçlılar en

sonunda 1344'te İzmir'i ele geçirmeyi başarınca iç bölgelere çekilen Umur Bey, İzmir'in sahil bölgelerine saldırılar düzenleyerek Latinleri yıpratmaya çalıştı. Ancak işini askeri yollardan çözmeyi kafaya koyan Umur Bey, İzmir Kalesi'ni geri almak için hücum ederken alnından okla vurularak öldürüldü. Onun ölümünden sonra yerine geçen biraderi Hızır Bey 1348'de ağır bir muahede imzalamaya mecbur kaldı. Antlaşmaya göre beyliğin donanması silahtan tecrid ediliyor, Latin donanmasının serbest bir şekilde limanlara girip çıkmasına izin veriliyordu. Umur Bey'in ölümünden sonra Aydınogulları Beyliği'nin faaliyetleri yaşanan yenilgilerin ve antlaşma şartlarının ağırlığı sebebiyle durma noktasına gelmişti. Latinler muahede sayesinde ipekli, zahire, meyan kökü, halı, balmumu gibi mahsulleri satın alıp ticaretini yapabilme gibi önemli kazanımlar elde ettiler. Donanmasını kaybeden Aydınogulları ise bu tarihten itibaren Venedik ve diğer İtalyan kent devletleri için artık bir tehdit olmaktan çıkmıştır. Osmanlılar denizlerde gaza sancağını tekrar çekene kadar Ege'de Venedik'in karşısında tek önemli rakip olarak bir başka İtalyan kent devleti olan Cenevizliler kalmıştır (Uzunçarşılı, 2015: 69; Zachariadou, 1983: 41-60).

Venedik Cumhuriyeti bu dönem Cenevizliler ile de mücadele içerisindeydi. Akdeniz'de hububat taşıma konusunda rekabet, Bizans ve Osmanlılar ile ticari-siyasi ilişkiler, Venedik'i Ceneviz ile sürekli karşı karşıya getiriyordu. Venedik Cumhuriyeti Anadolu Selçuklu Devleti yıkıldıktan sonra yukarıda da bahsedildiği gibi bazı problemler yaşasa da Aydınogulları ve Mentеше Beylikleri ile Ege'deki ticaretini devam ettirebilmişti (Parlaz, 2013: 3). Venedikliler ilk olarak 1275 yılında bu beyliklerle ticari ilişkilere başlamış, ilerleyen yıllarda da Girit adasındaki valilerine bu beyliklerle ticari ilişkilerin geliştirilmesi için yetki vererek ticaret hacmini genişletmişlerdir. Ayrıca ticaretin denetiminin daha iyi sağlanması için Ayasuluk ve Balat'a konsoloslar atamışlardır. Ancak 1318'de bu beyliklerin Ege'de ve Yunanistan kıyılarında Venedik'e ait adalara ve sahil bölgelerine akınlar yapmaya başlamalarıyla ilişkilerin bozulmaya yüz tuttuğundan bahsedilmişti. Bizans'a ve Venedik'e ait yerlere yapılan akınlar Cenevizlilerin işine yaramıştı. Bu vesileyle

Cenevizli Zaccaria, Sakız Adası'nın yönetimini ele geçirdi. Yukarıda da değinildiği üzere Venedikliler ve Latinler bu akınlara karşı bir Haçlı donanması kurduklarında Cenevizliler bu ittifaka dahil olmamış, beyliklerle ticari ilişkilerini devam ettirmişlerdir. Karadeniz'de de ticari faaliyetler yürüten Cenevizliler bu gibi sebeplerden ötürü Venedik'in doğu ticaretinin aksamasını ve beyliklerin güç kazanarak yeniden akınlara başlamasını arzu ediyordu. Ayrıca Rodos Şövalyeleri'nin Cenevizliler ile ittifaklarını yenileyerek Venedik ile ticari ilişkilerini kesmesi, Cenevizliler'in Eski Foça ve Yeni Foça'yı ele geçirmeleri Venedik-Ceneviz ilişkilerini germekteydi. Son olarak 1343'de Kırım'ı ele geçiren Moğollar Latin tüccarları buradan kovup buğday ihracına koyduğu yasağı kaldırdıktan hemen sonra Venedikle yeni bir antlaşma imzalamışlardır. Akabinde Tana bölgesine giden Venedik gemilerinin Cenevizliler'in saldırısına uğraması sebebiyle 1351 senesinde iki devlet arasında savaş başlamıştır. Bu savaş sebebiyle kutsal ittifak dağılmış, Aydınoğulları ve Menteşe Beylikleri ile Venedik Cumhuriyeti arasındaki ilişkiler yeniden tesis edilerek 1353'de bu beylikler ile Venedik arasında yeni bir barış antlaşması imzalanmıştır (Zachariadou, 1983: 21-63).

Batı Anadolu bu dönemlerde doğu-batı ticaretinde önemli bir transit merkeziydi. Ticaret genellikle Batı Anadolu'dan ham madde alımı karşılığında batılı tüccarların mamul madde getirmesi şeklinde yürümekteydi. Para birimi olarak Bizans altın hiperperonu, Floransa florisi ve ileride altın parayla eş anlamlı olacak Venedik duka'sı kullanılıyordu. Bizans hiperperonu zamanla piyasalardaki etkinliğini kaybedince yerini florin ve duka almaya başladı (Fleet, 2009: 15).

14. yüzyılda Ceneviz-Venedik rekabeti belli başlı emtialar üzerinde dönmekteydi. Şap, sabun, kumaş ve üzüm bu ticarete büyük öneme sahipti (Heyd, 1973: 603-607). Şap uzun zamandan beri beyliklerle, ilerleyen zamanlarda da Osmanlılar ile bu iki devlet arasındaki ticari rekabetin başlıca konusuydu. Bu ürünün ticareti için Anadolu Selçuklu başkentinde ortaklıklar bile kurulmuştu. Şap belirli kayalardan elde edilen ve çeşitli endüstrilerde kullanılan bir maddeydi. Şap ayrıca tıp ve boyacılık endüstrisinde de kullanılmaktaydı. Avrupa'da kumaş sektörü için

çok önemli bir madde olan şaptan kumaş liflerinin temizlenmesi için istifade edilmekteydi. Ayrıca tüccar gemilerinde yük dengeleyici unsur olarak kullanılması açısından da önem taşımaktaydı (Fleet, 1993: 204; Parlaz, 2013: 102). Cenevizlilerin Türk tüccarlardan Sakız adasında şap alabilme imkanları vardı. Bunun dışında sabun Levant ticaretinde lüks sayılan bir emtia idi. Ancak talep olduğu için ithalat veya ihracat konusu olmaktaydı. 14. yüzyılda sabunun küçük ve yumuşak olmasına dikkat edilirdi. Konulduğu kutular da küçük olmalıydı. Anadolu'da yapılan sabun iç yağından olduğu için Batı Anadolu'da genellikle daha kaliteli olan Venedik sabunu tercih edilmekteydi. Sabun Levant'a genellikle tüccarlar tarafından Messina, Ancona, Kıbrıs ve Venedik'ten alınıp getirilir; Midilli, Konstantinopolis, Sakız ve Pera'da satılırdı. Cenevizliler de genelde Napoli, Sakız ve Gaeta'dan sabun alıp İzmir'in Selçuk bölgesine ve Balat'a getirirlerdi. Venedikliler ise sabunu Aydın'a getirip satmaktaydılar. Sabun 14. yüzyılda bir tüccar için önemli bir gelir kaynağıydı. Kate Fleet 1344'te tüccar Francesco Bartolomei'nin Venedik'te bulunan Pignol Zucchello'ya kendisine Sakız Adası'ndan sabun alıp göndermesi için yazdığı mektuptan bahseder. Sabun, Aydınoğulları topraklarında gümrük vergisine tabi iken bu durum Menteşe ve Venedik arasındaki antlaşmalarda yer almamaktadır. Aydın beyi özellikle şap, şarap ve sabun ticaretini Venedik ile barış dönemlerinde iltizam usulü ile işletse de bu uygulamadan kısa süre sonra vazgeçmiştir (Fleet, 2009: 25-26; Parlaz, 2013: 104; Turan, 2020: 319-323).

Batıdan doğuya getirilen mallar arasında sakız da vardı. Pisa gibi kentlerde de ticari ürün olarak pazarlarda yer alan sakız İskenderiye, Şam gibi Levant'taki diğer önemli kentlere de ihraç ediliyordu. Sakız adasında üretilen bu üründen yılda 200 kantar satış yapılmaktaydı. 1396 senesinde sakızın Mısır ve Suriye'deki fiyatı kantar başında 190 altın florindi. Sakız satışı 14. yüzyıl sonunda Batı Anadolu'da mültezimler tarafından kontrol edilmekteydi. Sakızın Anadolu'daki kantar başına fiyatı ise 25 Venedik dukası idi. Türkler de sakıza ilgi duymaktaydılar. Çünkü sakız parfüm olarak da kullanılabilirdi. 1404 yılında Hacı Mustafa isimli şahıs Elias Sacerdotus isimli tüccardan 13 kutu sakız satın almış ve ürün kendisine Çeşme veya

Bergama civarlarında teslim edilmişti. Bunun haricinde yine batılı tüccarlar tarafından getirilen yakut gibi değerli taşlar da Levant'ta alınıp satılmaktaydı (Fleet, 1993b: 304-305; Turan, 2020: 320).

Levant'ta Türkler'in aktif olduğu ticaret kollarından bir diğeri de köle ticaretiydi. Sanayi öncesi toplumlarda bilhassa erken dönem kapitalizminin yoğun bir iş gücüne ihtiyaç duyduğu yıllarda köle emeği ve ticareti vazgeçilmez bir sermaye idi. 14. yüzyıldan itibaren Ege Denizi'nde yaptıkları akınlardan pek çok esir alan Türkler köle ticareti açısından hakim oldukları Batı Anadolu bölgesini zengin bir pazara dönüştürmüşlerdi. Aydın, Karesi ve Menteşe Beyliklerinde köle pazarları vardı ve yaptıkları akınlardan elde ettikleri köleleri satmak dışında içoğlanı yapıp kendi saraylarında hizmetçi olarak da kullanabilmekteydiler. Türkler Ege'de Bizans'a ait adalara da akınlara düzenledikleri için elde ettikleri esirlerin birçoğu Latin ve Rum kökenliydi. Marino Sanudo 1331-1332 yılları arasında yirmi beş bin Rum ve Latinin Türkler tarafından savaş esir edildiğini kaydetmiştir (Turan, 2020: 324). 14. yüzyılın başlarında Anadolu'yu ziyaret eden Arap seyyah İbn Battûta ise kendisine Nikola adında Rum bir kölenin hediye edildiğinden bahsetmekteydi (Battûta, 2005: 293). Venedikliler, Cenevizliler ve Kıbrıs Krallığı şeker plantasyonları, kumaş sanayi, gemi forsallığı gibi emek gerektiren işler için köle emeğinden yararlanmayı kârlı bulduklarından onlar da köle ticaretine katılmaktaydılar. Genellikle Batı Anadolu beyliklerinden Ortodoks Rum köleleri satın alıyorlardı. Foça'dan Sicilya'ya köle ticareti yapıldığı gibi Balat da köle ticareti için bir pazar konumundaydı. Bunun dışında Antalya, Fethiye, Saruhan ile Girit ve Rodos arasında köle alışverişi yapmak için gidip gelen tüccar veya gemiciler vardı. Ancak Ege'deki her ada Bizans'a ait olmadığı için yapılan akınlardan Venedikliler de ciddi zarar görebiliyorlardı. Örneğin 1331-1332 yılları arasında yapılan akınlarda Türkler yirmi beş bin esir almışlardı ve içlerinde Venedikliler de bulunmaktaydı. Tabi bu tek taraflı bir durum değildi. Latinler de Türkler'i ve diğer Müslümanları yakalayarak köleleştiriyorlardı. Türkler Sakız Adası ve Cenova köle pazarlarında Cenevizli tüccarlar tarafından alınıp satılıyorlardı. Türk ve Sarazen köleleri 15.

yüzyılda Girit'te, Venedik'in diğer kentlerinde, Cenova'da ve Kıbrıs'ta da görülmekteydi. Yukarıda bahsedildiği gibi kölelerden dokumacılık, forsacılık ve şeker plantasyonu işçiliği gibi iş kollarında yararlanılmaktaydı. 14. yüzyılda Cenevizlilerin elde ettiği kölelerin yüzde ikisi Türk'tü. Ancak Türk köleler güvenlik endişesiyle denetime tabi idiler. Rodos'ta şehir merkezinde denetlenen Türk köleler Girit'te şehir merkezine sokulmamaktaydı. Burada esas kaygı adalara Türkler tarafından yapılacak bir akın veya fetih girişiminde bu kölelerin güvenlik problemi oluşturabileceği endişesiydi. Ancak işgücü kıtlığı daha büyük bir problem olduğundan Türk kölelerin işçiliğine de her daim ihtiyaç duyulmaktaydı (Fleet, 2009: 42-43).

Köle ticareti önemli bir gelir kaynağı sağladığı için Türkler köle ticaretinden ihraç vergisi alıyorlardı. Köle başına 7 ilâ 10 akçe arasında vergi alınmaktaydı. Bu rakamlar beylikten beyliğe değişebiliyordu. Köle fiyatları siyasi ve doğal koşullara göre farklılık göstermekteydi. 14. yüzyılın başlarında Aydın'da ortalama köle fiyatı 30 hiperperon(15 düka) idi. Aynı dönemde Girit pazarında eğer erkekse köle başına 8 hiperperon(Bizans parası), kadınsa 17 hiperperon ödenmekteydi. 1330'larda ise erkek köleler 25-36, kadın köleler 31-55 hiperperon ediyorlardı. Ayasuluk'ta aynı tarihte bir Rum kadın kölenin fiyatı 92 hiperperon (46 düka) idi. Balat'ta ise iki Rum köle 46 dükaya satılırken ilerleyen tarihlerde bu fiyat daha da artmıştır. Aynı şekilde Girit'te de köle fiyatlarında %100-%300 arası bir artış olduğu saptanmıştır. Bunun nedenleri tartışmaya açıktır. Örneğin Anadolu'daki köle bolluğundan kaynaklı olarak Batılılarca köleye olan talebin artması, vebanın nüfusu önemli ölçüde azaltacak derecede etkili olması gibi durumlar birleştiğinde bu fiyat artışının nedenleri de anlaşılabilir (Fleet, 1993b: 37-58; Turan, 2020: 324-325).

Tahıl insanların hayatlarını devam ettirmeleri, halkların iâsesi ve devletlerin her türlü organizasyonlarının yürütülmesi gibi konularda hayati öneme sahiptir. Bu sebeple buğday, arpa gibi hububatlar 14. yüzyıl Doğu Akdeniz ticaretinde en önemli ürün türlerinin başında gelmekteydi. Temel tüketim maddesi olduğu için ticareti en değerli ve en zor ürün tahıldı. Ancak Venedikliler ve Cenevizliler denizci devletler

oldukları ve yeterli tahıl ekim alanları olmadığı için haliyle bu ürünü ithal ederek halklarının ve ordularının iâşelerini sağlamaktaydılar. Bu sebeple Sicilya'da, Anadolu'da Osmanlılar'ın elindeki Bitinya bölgesinde hububat üretimi yapıldığı için Venedikliler ve Cenevizliler bu beyliklerle tahıl ticareti yapmaktaydılar. Venedikli tüccarlar bu beyliklere ait limanlardan gümrük vergilerini ödedikten sonra kendi gemilerine hububat yüklemekteydiler. 1344'te Aydınöğulları üzerine Haçlı Seferi yapılmasının en önemli sebeplerinden biri olarak Aydın beyinin Latinlere tahıl ihracını yasaklaması gösterilir. 1337 ve 1353 yıllarında Menteşe ve Aydın beyleriyle Venedik arasında yapılan antlaşmalarda da buğday ve arpanın adı geçmektedir. Cenevizliler de Batı Anadolu Beylikleriyle tahıl ticareti konusunda etkindiler. Özellikle Pera ve diğer koloni topraklarının iâşesi için buğday ithalatı hayati önem taşımaktaydı. Bu sebeple Foça, Ayasuluk, Fethiye, Antalya gibi limanlardan buğday ithal ediyorlardı. Venedikliler ve Cenevizliler aynı zamanda buralardan aldıkları buğdayın ticaretini de yapmaktaydılar. Cenevizliler bu kıyılardan aldıkları tahılı kârlı bir şekilde Konstantinopolis'e ihraç ediyorlardı. Burada sağlanan kâr üzerinde paralardaki denklik farklılıklarının da etkisi olabilmekteydi. Ayrıca Venedik'in elindeki Girit Adası da tahıl üretimi yapılan yerlerden biriydi. Ancak herhangi bir ticarete veya nakliye konularında bahislerinin geçtiği görülmediğinden Girit buğdayı muhtemelen adanın kendi tüketimi için ayrılmış olmalıydı. Tahıl fiyatları siyasi ve doğal koşullara göre değişmekteydi. Yaşanan kıtlıklar ve siyasi gerilimler tahıl fiyatlarında dalgalanmalara sebep olabiliyordu. Mesela 1344'de Aydınöğulları'nın buğdaya ihraç yasağı getirmesi Venedik ve Ceneviz ticaretini olumsuz etkilemiş fiyatlarda yükselmelere sebep olmuştu. Mevsimsel nedenlerden ötürü mahsulün az olması da kıtlık çıkmasına sebep olabiliyor, bu da tahıl ihracının o beyliklerce yasaklanmasına ya da çok az miktarda satılmasına yol açıyordu. Sonuç olarak buğday ve arpa fiyatları önceki döneme göre çok daha yüksek oluyordu (Fleet, 2009: 177-204; Turan, 2020: 320-321).

Şarap Batı Anadolu ile Latinler arasında ticareti yapılan önemli tüketim maddelerden biriydi. Latinler şarabı hem dini törenlerde hem de gündelik hayatta

kullanırlardı. Anadolu'da da Germiyan Beyleri, Aydınogulları ve Saruhan beylerinin şaraba meylettigi, Umur Bey gibi bazı beylerin işret meclislerinde kebabla şarabı bir arada tükettiği ve genellikle daha kaliteli kabul edilen Ceneviz ve Venedik şaraplarını tercih ettikleri bilinmektedir (İnalçık, 2011b: 273-275). Bunun dışında Levant'taki şarap ticaretinde Girit ve Kıbrıs adalarının şarapları oldukça rağbet görmekteydi. Batı Anadolu'da ise şarap ticaretinde sadece şarabın ithali yapılmıyordu. Aynı zamanda şarabın ham maddesi olan üzüm yetiştiriciliği de yapılıyor ve dışarıya ihraç ediliyordu. Üzüm Ayasoluk, Gelibolu, Balat gibi bölgelerde yetiştirilir ardından Bizans'a, Venedik'e, Ceneviz'e ihraç edilirdi. Bu bölgelerde şarap üretimi de gerçekteşmekteydi. Üretenlerin çoğu Hristiyandı. Burada yaşıyan yerli Rumlar şarap üretimi işinde tecrübelilerdi. Fethiye, Ayasoluk'un güneyindeki Kadı Kalesi bölgesi ve Aydın şarabın üretilip satıldığı yerlerdi. Cenevizliler ise Anadolu'ya şarap ihracı konusunda başı çekmekteydiler. Muhtemelen Cenova şarabı daha kaliteli bulunuyordu ki işret meclislerinde de bu şarap tüketilmekteydi. Cenevizliler şarabı Napoli'den Ayasoluk'a getirmekteydiler. Bunun dışında Rumlar da şarap ithalatında, üretiminde olduğu gibi rol almaktaydılar. Ayasoluk'a getirilen şaraptan varil başı 1 altın flori, Menteşe'de de varil başı 50 akçe vergi alınmaktaydı. 1337'de Aydın beyi şarap ve sabun dışında bütün malları ithalat vergisinden muaf tutarken bu iki ürünü vergi kapsamına dahil etmişti. Aynı şekilde Yeni Foça ve Sakız Adası'nda da şaraptan yük başına vergi alınmaktaydı. Bu oran Sakız Adası'nda yük başına 0,5 florin iken Yeni Foça'da yük başına 4 florindi (Fleet, 2009: 75-80; Kaymakçı, 2021: 114-115; Zachariadou, 1983: 171-172).

Avrupa ve Asya arasında ticareti en çok yapılan ürünlerden bir diğeriye kumaştı. Halkların temel ihtiyaçlarından biri olması, devletler arası hediyeleşme ve iyi niyet göstergeleri, bahşış gibi pek çok sebepten ötürü kumaş ticareti Asya ve Avrupa'da önemini korumuştur. Anadolu'daki beylikler ile Latinler arasındaki kumaş ithalatı ya da ihracatı ikiye ayrılır. İlki devletler ve beylikler arası hediyeleşme(pişkeş) anlayışıyla yapılandır. Genellikle devletin veya beyliğin yönetici sınıfına hediye gelen ya da karşı taraftan siparişi verilen ipekten ve yünlü

kumaştan yapılan elbiselerin hediye edilmesiyle ürünün bir nevi tanıtımının yapılması amaçlanır. Buna örnek olarak İbn Battûta kendisine hediye edilen kemha kumaşından yapılmış hediye ve kumaş pişkeşinden bahsetmesini gösterebiliriz (Battûta, 2005: 293; Dursteler, 2012: 242-245). Bunlar genelde lüks emtia olarak kabul edilir ve fiyatları diğer kumaşlardan daha yüksektir ve yönetici sınıfı ithalata teşvik etmek amacıyla da gönderilirdi. Diğerleri de genelde orta kaliteli veya düşük kaliteli pamuklu kumaşlardan yapılan ürünlerin ticaretidir. Ceneviz, Venedik ve Floransa 14. ve 15. yüzyılın Akdeniz'inde kumaş ticaretinde öncül devletlerdi. Anadolu ile yapılan kumaş ticaretinde mamul maddeyi genellikle bu devletler Anadolu'ya getirir karşılığında da Anadolu'da üretilen sof, pamuk, baharat vb. ham maddeleri alırlardı. Özellikle İran üzerinden gelen pamuk ve ipek Bursa, Ayasuluk gibi yerlerden Venedik'e ve Ceneviz'e ulaşırdı (Heyd, 1973: 604; Kaymakçı, 2021: 116). Anadolu'da da mamul madde olarak kumaş sektörü gelişmiştir, ancak bu ürünlerin ticareti genelde iç piyasada, dış piyasada ise soylulara ve yönetici sınıfa yönelikti (Zachariadou, 1983: 169-170). Bunun dışında Venedikliler ve Cenevizliler Batı Anadolu'dan at, yük beygiri ve eşek gibi hayvanlar ithal etmek arzusundaydılar. Türkler yarı göçebe bir millet olduğu için binek hayvanlarının sayısı fazlaydı. Venedikliler özellikle bu sebepten ötürü Anadolu ile at ticaretini geliştirmek için uğraşıyorlardı. Ancak at, deri ve post gibi ticari metanın ithali Venedik ve Ceneviz devletleri için her zaman kolaylıkla yapılamamaktaydı. Savaş ve akın zamanları Türkler bu üç metaya oldukça ihtiyaç duydukları için bu iki devlet bu ürünleri Apulia gibi başka bölgelerden almak zorunda kalabiliyordu (Fleet, 2009: 31-105).

Görüldüğü üzere Batı Anadolu beylikleri ile yapılan ticarete Cenevizliler ve Venedikliler rekabet halindeydi. Her iki devlet de varlığını deniz ticaretine borçlu olduğu için bu rekabetin özellikle kumaş, tahıl ve baharat gibi alanlarda yoğunlaştığını söylemek mümkündür.

5. Erken Dönem Osmanlı-Venedik Ticari ve Siyasi İlişkileri

Osmanoğulları Anadolu Selçuklu Devleti'nin zayıflamasından sonra yukarıda bahsi geçen diğer beylikler gibi 13. yüzyılın başlarında bağımsızlığını

kazanmıştır. Bugün Bilecik iline bağlı olan Söğüt bölgesinde kurulan Osmanlı Beyliği, grekçe Bitinya olarak tabir edilen ve Sakarya, Bursa, Yalova gibi bölgeleri kapsayan yerlere doğru genişlemeye başlamıştır. Osmanlılar iç bölgelerde kurulup gelişmeye başladığı için ilk etapta bahsi geçen diğer beylikler gibi denizcilik faaliyetlerine girişmemişlerdir. Osmanlılar sırasıyla 1326'da Bursa, 1331'de İznik'i ele geçirmişlerdir. Daha sonra 1361'de Karesioğulları'nın iç karışıklıklarından faydalanan Orhan Gazi ve oğlu I. Murad'ın zamanında bu beylik Osmanlılara katılmıştır. Beyliğin denizcilik bilgilerinden yararlanan Osmanlılar gözünü Rumeli'ye dikmiş olduğundan Karesioğullarından kendilerine kalan donanmadan faydalanmışlardır (Uzunçarşılı, 2015: 79). Karesioğulları Beyliği'nin ilhakı ve Aydınöğullarının 1344'teki savaştan sonra gitgide ticari ilişkilere ağırlık vermeye başlamasıyla Ege'de, ilerleyen zamanlarda da Akdeniz'in belli bölgelerinde bilhassa Venedik'e karşı durabilecek tek güç Osmanlılar olacaktır (Dursteler, 2012: 4).

Osmanlı Devleti Orhan Gazi döneminde Balkanlara doğru büyümeye başlayınca Venedik'in Balkanlardaki ve Ege'deki çıkarlarını gittikçe daha fazla tehdit eder hale gelmiştir. Orhan Gazi'nin oğlu Süleyman Paşa komutasındaki akıncılar Çimpe Kalesi'nden sonra sırayla Marmara'nın Rumeli'deki sahillerini, Malkara, Keşan gibi bölgeleri ele geçirmiş, Orhan Gazi'nin diğer oğlu Şehzade Murad ise tahta geçtiğinde Çorlu ve Burgaz'ı almıştı. Endişelenen Venedikliler bu yüzden 1361'de Bizans imparatoruna Osmanlılara karşı ittifak teklifinde bile bulunmuştur. Osmanlı Devleti'nin genişleyip Bizans'ı tehdit etmesi Venedik'in Bizans'tan kopardığı siyasi ve ekonomik imtiyazların zedelenmesi anlamına geleceği için Venedik'in böyle bir reaksiyon gösterdiği söylenebilir. Ayrıca Bizans'ın her geçen gün daha çok Osmanlı Devleti'nin nüfuzu altına girmesi, Anadolu ve Rumeli arasında hem geçiş hem de nakliyat güvenliği açısından bir deniz gücünün ihtiyacını hisseden Osmanlılar'ın güçlü bir donanma kurma amacıyla hareket etmesi, Venedik'in kaygılarının yersiz olmadığını gösteriyordu (İnalçık, 1976: 83-85; Uzunçarşılı, 2015:158-159). Orhan Gazi'nin ve oğlu Süleyman Paşa'nın 1360-61 yıllarındaki zamansız ölümü sebebiyle idareyi ele alan I. Murad Lala Şahin, Hacı İlbey'i ve Evrenuz Bey gibi akıncı

komutanlarıyla Rumeli'deki pek çok yere akınlar yapmaya başlamıştır (Pitcher, 1999, 70). 1362-68 yılları arasında Doğu Rumeli ve Kuzey Trakya, 1371-75 yılları arasında Batı Trakya ve Makedonya fethedilmiştir. 1385-89 yılları arasında ise Sırbistan ve Bulgaristan'a akınlar başlamış, Üsküp ve Kratova ele geçirilmiştir. Bu dönemde Türk akıncılarının Buda'ya kadar geldikleri görülmektedir. Yıldırım Bayezid devrinde de Bosna Kralı Tvrtko'nun ölümüyle topraklarının büyük bir bölümü Osmanlı Devleti'nin eline geçmiştir (Pitcher, 1999: 76-80). Böylelikle Osmanlı Devleti'nin balkanlarda sınırları Mora Yarımadası'ndan kuzeyde Tuna nehrine kadar, batıda da Raguzalıların 1365'den beri Osmanlı vassallığını kabul etmesiyle Adriyatik'e kadar uzanmaktaydı (Köse, 2009: 16-17; Turan, 1994: 542-544; Yemişçi, 2017: 30-37). Bu sınırlar güneyde İstanbul önlerine kadar gelmekteydi. Osmanlı Devleti'nin Bosna'ya ve Arnavutluk'a akınlarının devam etmesi, Boyana Nehri ve Venediklilerin elinde bulunan Draç limanına doğru ilerlemesi, Batı Anadolu beyliklerinin de Osmanlı hakimiyetine girmeleri sonrası Ege'de devam eden deniz akınları Yıldırım Bayezid'in devleti bir imparatorluğa dönüştürme hayalinin bir göstergesiydi ve bu durum Venediklileri ve Cenevizlileri endişelendirmekteydi (Pedani, 2008: 155-159; Wittek, 2013: 65). Ancak her iki devlet de Osmanlı Devleti ile her şeye rağmen devam eden siyasi ve ekonomik ilişkileri bozmak istemediklerinden 1392-94 yıllarında Macar Kralı Sigismund'un Haçlı seferi çağrılarına sadece dört gemi yollayıp Türkler'in boğazlardan Rumeli'ye geçmelerine görünürde engel olmaya çalışacaklardı. Venedik Cumhuriyeti Osmanlı Devleti'nin Anadolu'da ve Balkanlar'da ilerlemesinden her ne kadar endişe duyup Osmanlılar aleyhine hareket ettiyse de sonradan bu genişlemeyi engelleyemeyeceğini anlayınca ticari yönden zarar görmemek adına Osmanlı Devleti ile iyi geçinmeye çalışmıştır. Bu yüzden Niğbolu Savaşı'na aktif olarak katılmak istememiştir. Dinsel fanatizmden uzak olan Venedik Cumhuriyeti Papa'nın engelleme çabalarına rağmen Müslüman devletler ile ticari ilişkiler kurmaktan çekinmemesi gösterilebilir. İşte bu yüzden Venedik Osmanlı Devleti ile de değişen

siyasi koşullara ayak uydurarak ilişkilerini sürdürmüş ve ticarete odaklanmıştır (Kaçan, 1995: 12; Uzunçarşılı, 2015: 279-280).

Osmanlılar ile Venedik Cumhuriyeti arasındaki siyasi ve ticari ilişkiler 14. yüzyılın ortalarına doğru başlamıştır. 1333 yılında Giritli yöneticilerinden Orhan Gazi ile Girit'e buğday ve at ithal edebilmeleri için antlaşma yapmalarını isteyen Venedik Meclisi diğer beyliklerden olduğu gibi Osmanlılar'dan da kendi ülkesine tahıl ithalatı yapmak istiyordu. Osmanlı ricali, Cenevizliler ile Venedikliler'in rekabet halinde olduklarını bildiklerinden Venedikli tacirlere alternatif olarak Cenevizlilerle de ticaret antlaşmaları için görüşmeler yapmaktaydı. Cenova ve Venedik 13. ve 14. yüzyıllarda Doğu Akdeniz'deki ticaretin Avrupalı temsilcileri konumunda olduklarından Avrupa ile Osmanlı arasındaki deniz ticareti ve ihtiyaç duyulan emtianın tedariki genellikle bu iki devletin tacirleri tarafından yapılmaktaydı. Bu sebeple 1352'de Orhan Gazi tarafından Cenevizlilere ilk ticari imtiyaz verilmiş ve bu imtiyazlar 1387'de 1. Murad tarafından yenilenmiştir. Venedik ile Cenova savaş halindeyken Venedik, Bizans ve Katalonya ile müttefikti. Osmanlı Devleti de bu rekabetten azami ölçüde faydalanmak amacıyla Cenovayı destekliyordu (Parlaz, 2013: 4-5; Theunissen & Alexander, 1998: 105-106).

Cenevizliler ile Osmanlılar arasında 1352'de imzalanan ve 1387'de yenilenen imtiyaz antlaşması şu şekildedir (Fleet, 1993a: 16-18):

"1) Rabbin adıyla, Amen. Muhteşem ve güçlü Lord Murad Bey ki kendisi büyük Emir ve Turchia Emirlerinin efendisidir ve soylu, basiretli Lordlar 8. Gentile de Grimaldi ve Janono de Boscho, ünlü Cenova Komünü'nün elçileri, sendikaları ve vekilleri, Öte yandan, Cenova Komünü noter ve İptallerius Petro de Bargallio tarafından 2 Mart 1387'de yazılan ve mümkün olan her şekilde, hak ve biçimde onaylanan bir kamu belgesi ile yetkileri verilmiş olan sonuncuya, bir yanda Muhteşem Lord Murad Bey ile önceden merhum muhteşem Lord Babası Orhan Bey, diğer yanda şanlı Cenova Komünü arasında yapılan tüm sözleşmeleri ve antlaşmaları en iyi şekilde onaylayabilir. Adı geçen taraflar savunma hakkında [yani

sözleşme hükümlerinin yerine getirilmesine karşı] antlaşma, pakt ve sö-
zün yapılmamış olması ve konunun yukarıda ve aşağıda olduğu gibi yü-
rütülmemiş olması gerekçesi ile dava açma hakkından feragat etmiştir.
Tazminat veya herhangi bir haksız sebep nedeniyle dava ve diğer tüm
haklar buna dahildir. Söz konusu taraflar, bu paktları, sözleşmeleri ve
vaatleri hatasız olarak yerine getirecekleri ve kendilerine veya herhangi
birine karşı herhangi bir bahane ile veya herhangi bir nedenle ihlal et-
meyeceklerine karşılıklı olarak kanunen ve fiilen söz verdiler.

2) Elçiler, Giovanni Demelode'den alınan tüm paraları, Pera co-
merchiarii'leri ve nüfus sayımı vergi tahsildarlarının yukarıda adı geçen
Lord Murad Bey'e iade edeceklerini ve bunun için Cenova Komünü adına
söz verdiler.

3) Elçiler, Pera'ya getirilen veya söz konusu Türkler veya onlar-
dan herhangi biri tarafından çıkarılan herhangi bir mal ve ticaret için,
muhteşem efendi Murad Bey'in Türk tebaasının Pera'da Cenevizlilere
herhangi bir ticari ödeme yapmayacaklarına söz verdiler.

4) Söz konusu elçiler, adı geçen Lord Murad Bey'in Türk tebaa-
asının Pera'da censarilere veya censaria vergi tahsildarlarına getirdikleri
veya sattıkları mallar için her 100 Hiperpira'da sekiz karati dışında her-
hangi bir ödeme yapmayacaklarına söz verdiler.

5) Muazzam Lord Murad Bey, yukarıdakilerin hepsini kabul ede-
rek, sözü geçen Cenova Komünü adına ve onun adına sözünü alan söz
konusu elçilere, diğer şeylerin yanı sıra Cenevizlilerin burada kalmasını
sağlama sözü verdi. Topraklarının tamamına güvenli ve emniyetli bir şe-
kilde girip dolaşabilmeleri ve orada ticaret yapabilmeleri, istedikleri tüm
malları kendi özgür iradeleri ile hiçbir şekilde engellenmeden, saldırıya
uğramadan, tacize uğramadan alıp satabilmeleri ve geleneksel olarak
eski teamüllerin biçimine göre ödemelerin yapılabilmesi teminata dahil-

dir. Ayrıca bahsi geçen Emir Bey, Cenevizlilere ait tüm gemilerin ve Ceneviz namına ele geçirilen ve Cenevizlilerin sayılan gemilerin, her bir modio için Muhteşem Lord Murad Bey'e veya onun temsilcilerine ödeme yaparak, topraklarının tamamında Romanya tahılı, arpası, darısı ve diğer bakliyatlar gibi erzakları Arapların, Rumların, Venediklilerin ve daha düşük oranda ödeyen diğerlerinin yaptığı gibi yükleyebileceğini ve sağlayacağını taahhüt etmiştir.

6) Her iki taraf da yukarıdaki maddelere uyacaklarına karşılıklı olarak söz verdiler ve vaat edilenlerin daha büyük bir güvencesi için kutsal kitaplara el basarak Tanrı'nın kutsal kitapları üzerine yemin ettiler. Adı geçen isimler ve yüce efendi Murad Bey, Müslümanların örf ve âdetlerine göre riayet etmek, yerine getirmek ve onlara veya bunlardan herhangi birine karşı herhangi bir mazeret veya herhangi bir sebep ile aykırı hareket etmemekle yükümlüdür. İş bu antlaşmada yürürlüğe giren ve her bir bölümü elçilerin anılan isimlerde tutulmasını sağlamak için Pera Lordu Podestai ve onun Konseyi'nin yukarıdakilerin tümüne uyacağına ant içmektedir.

7) Söz konusu lordun herhangi bir kölesi veya tebaası Pera'ya kaçtığında, Pera'nın ve banliyölerinin her sakininin eline böyle bir köle geçtiğinde Pera'nın Podestat Lorduna teslim etmelidir. Adı geçen adlarda akit taraflar arasında yapılan işbu antlaşmada yürürlüğe girmiştir. Massarii'nin, söz konusu Komün adına ve adına hareket ettiğini ve söz konusu şeyler hakkında Pera ülkesinde bir ilan ve emir verilmesi gerektiğini, buna karşılık adı geçen lord Murad Bey, söz konusu büyükelçilere, söz konusu elçilere ciddi bir şekilde mutabık kalarak söz verdi. Efendilerinden kaçıp Türkiye'ye veya Yunanistan'a sığınan Cenevizlilerin tüm kölelerinin serbestçe geri verilmesini sağlamak için Ceneviz Komünü adına hareket eden söz konusu isimler, kaçanlar Müslüman olmadıkça koruma altına alınmayıp, sahiplerine iade edilmelidir.

8) *Aşağıda adı yazılı katip bana, Quilico de' Tadei'ye verilen sözlerin şahidi olarak yukarıda belirtilen maddelere ilişkin mevcut kamu belgesini düzenlememi emrettiler.*

9) *Turchia'da, Lord 1387 yılında, Vespers'ten biraz sonra 8 Haziran'da, adı geçen efendinin şu anda ikamet ettiği evin avlusunda Mal-laina adlı küçük bir yerleşim yerinde yürürlüğe girmiştir. çağrılan ve özel olarak talep edilen şu tanıkların huzurunda: Bartolomeo de Lamgascho, Pera Burgensis, mevcut belgenin Yunancadan Latinceye tercümanı, Giovanni de Draperis, Dario Spinola, Anthonio de Mentono, Pera burgen-ses ve Amgelino de Saulo, Cenova vatandaşı, söz konusu Lord'un Müslü-man Baronları, Cassanus Bassa ve Tomortassius."*

Venedik Cumhuriyeti ile ilk siyasi temaslar ise I. Murad'ın Edirne'yi ele geçirmesinden sonra Leonardo Contarini ve Marino Venier isimli iki elçinin Sultan'ı tebrik etmek için gönderilmesiyle başladı (Doğan, 2017: 21). I. Murad'ın saltanatının son dönemlerine denk gelen 1384-87 arasındaki bir tarihte Venedikliler de Cenevizliler'in aldığına benzer bir imtiyaz alabilmeyi başarmışlardı (İnalçık, 2000: 243). Venedikliler için bu imtiyazın büyük önem taşıdığı anlaşılmaktadır. Öyle ki Gibbons'un neşrettiği bir belgede I. Murad'ın ölümünden sonra oğlu Yıldırım Bayezid tahta çıktığında Venedik Cumhuriyeti'nin savaş zamanlarında tarafsız kalmasından ve I. Murad ile yaptıkları imtiyaz antlaşmasını yeni sultana onaylatıp yenilettiklerinden bahsedilmektedir (Gibbons, 1928: 181). Venedikliler Aydın ve Menteşe gibi beyliklerle buğday ticaretini sürdürebilmişlerdi, ancak Osmanlılar 1390 tarihinden sonra bu beylikleri topraklarına katınca buğday ihracını doğrudan denetim altına almışlar ve bu bölgelerden tahıl ihracını sınırlandırmışlardır. Ayrıca bu beyliklerin donanmaları da Osmanlı Devleti'ne katılınca Ege adalarına yapılan akınlar artmış, bu da bölgede devam eden ticareti istikrarsızlaştırmıştır. Bu yüzden hem Cenevizliler hem de Venedikliler bu durumdan olumsuz bir şekilde etkilenmişlerdir. Osmanlılar tahıl konusunda önceliği halkın ve ordunun iaşesine verdikleri için tahıl ticaretini sınırlandırarak sıkı bir denetim altında tutmuşlardır.

Osmanlılar ordularını 14. ve 15. yüzyıllarda düzenli akınlara ve seferlere gönderdikleri için askerlerin ve hayvanların temel besin kaynakları olan buğday ve arpa gibi ürünlerin ticari kâr amacıyla dışarıya satılmasına izin vererek kıtlıklara karşı hazırlıksız yakalanma gibi riskleri göze almak istemiyorlardı. Genellikle Osmanlı ordusu sefere giderken yerel pazarlardan devletin ya da bölgedeki pazarcılarının belirledikleri fiyattan tahıl alıyordu. Böylece tahıl çoğunlukla bir iç pazar ürünü olarak kullanılıyordu (Âşıkpaşazâde, 2013, 97). Venedikliler ayrıca tahıl ticareti için limanlardan vergi ödmeden geçebilme talebinde de bulunmaktaydılar. Zaten sınırlı yapılan bu ticaretin bir de gümrük vergisine tabii tutulması onlara ilave bir külfet olmaktaydı. Bu konuda muafiyet alabilmek için Marino Malipetro adındaki elçi pek çok defa çabaladıysa da I. Murad'ı ikna edememişti. İlerleyen zamanlarda aynı talep Yıldırım Bayezid'e yapılsa da bir şey değişmemiş, I. Bayezid de yukarıdaki Osmanlı-Ceneviz ahidnâmesinde bahsedilen modio(bir ölçek) başına vergilendirme usûlünden vazgeçmemiştir. Böylece I. Murad dönemi modio başı yarım hiperperon, Yıldırım Bayezid döneminde de modio başına 1 hiperperon vergilendirmeyi kabul etmekle birlikte Venedik elçisi I. Bayezid'den sınırlı miktardarda tahıl ihracını sadece Venedik topraklarına yapmak gibi kısıtlı bir imtiyaz alabilmişti (Fleet, 2009: 72; Turan, 2020: 375-376).

1402 Ankara Savaşı sonrasında başlayan Fetret Devri'nde Edirne ve Rumeli topraklarının hükümdarı olan Yıldırım Bayezid'in en büyük oğlu Emir Süleyman, Timur'un Rumeli'ye geçmesini engelleme karşılığında Venedik ile imtiyaz antlaşmasını yeniledi. Venedikliler buğday ihracına yönelik yeni tavizler koparmayı başarmışlardı. Bulgaristan toprakları Venedik'in buğday satın alabildiği önemli bir bölgeydi. Bulgar Krallığı Osmanlılar tarafından tamamen ortadan kaldırılıp bir de ihraç yasağı getirildiğinde Ege'deki Venedik buğday ticareti önemli bir darbe almıştı. Bu sebeple Venedik aldığı yeni imtiyazlar ile bu zararı telafi etmeye çalışmıştır. Bundan sonraki ahidnâmeler sırayla 1419'da I. Mehmed, 1430'da ve 1446'da II. Murad, 1454'de de II. Mehmed tarafından yenilenmiştir. (Theunissen & Alexander, 1998: 1991; Turan, 2020: 421-422).

Sanayi öncesi toplumların insan emeğine çok daha fazla ihtiyaç duyması, buna karşılık bu emeği düzenli bir maaşa bağlaması zor olduğundan erken modern kapitalist çağda köle emeği pek çok alanda ihtiyaç duyulan bir hizmet sektörüydü. Osmanlı Devleti'nde köleler sosyal hayatın vazgeçilmez bir parçasıydı. İslami kaidelere göre çalışıp kazancını biriktirmesine izin verilen köleler kendi fidyesini ödeyip özgürlüğüne kavuşabilmekteydi. Kölelerden şehirlerde zanaat atölyelerinde, ipekli kumaşların imâlinde ve emek gerektiren çeşitli işlerde tıpkı İtalya'daki gibi faydalanılıyordu. Venedikliler genellikle tarım işlerinde köleleri kullanmayı tercih ediyorlardı. Bu sebeple Levant'taki köle pazarlarından düzenli olarak köle almaktaydılar. Yukarıda bahsedildiği gibi 14. yüzyılda Müslümanların da köleleştirilebildiği görülmektedir. Ancak Fatih Sultan Mehmed 1453'te köle ticaretine sıkı bir denetim getirip Müslümanları köle ticaretine konu olmaktan çıkarması Venedik'in emek arzını daraltmıştır. Osmanlı Devleti köle ticareti bakımından bir canlılığa, dinamizme sahipti. İlk üç yüz yıl boyunca sınır boylarındaki akıncı beylerinin düzenli olarak akınlar yapmaları ve Osmanlı Devleti'nin Balkanlar'da genişleme politikası izlemesinden dolayı pek çok savaşa girilmiş, esir alma ve köleleştirme faaliyetleri oldukça artmıştı (İnalçık, 2000: 341-342). Bunun sonucunda da köle pazarlarında bolluk ve bu bolluğa bağlı ucuzluk olmaktadır. Aşıkpaşazade'nin naklettiğine göre Niğbolu Savaşı sonrası alınan esir sayısı o kadar fazlaydı ki Rumeli'de ve Anadolu'da köle sahibi olmayan kimse kalmamıştı (Âşıkpaşazâde, 2013: 91). Bu her ne kadar mübalağalı bir anlatım olsa dahi yine de o dönemde köle pazarlarındaki bolluğu yansıtmaları açısından önemli bir betimlemedir. Aynı hadise Neşri'de "*anlatmak dillere vâsf olmaz*" denilerek izah edilmiştir (Neşri, 2014: 329). Edirne'de, Belgrad civarında ve Üsküp'te bu kölelerin satıldığı pazarlar vardı. Aşıkpaşazade Belgrad etrafında II. Murad döneminde yapılan akınlardan elde edilen esirlerle ilgili bilgiler vererek 100 akçeye 7 yaşında oğlan esir ve 150 akçeye de başka bir esir aldığından, sonra da bunları Edirne'de 300 ve 200 akçe sattığından bahseder. Sırbistan bölgesine yapılan akından ise ele geçirilen 4 yaşındaki bir erkek çocuğun Üsküb'deki pazarda 20 akçeye satıldığını

söyler. Yine başka bir akında esir edilen 5 kişinin Üsküb'de 900 akçeye satıldığını nakleder. Mora'ya yapılan başka bir akında ise elde edilen cariyelerin tanesinin 300 akçeye satıldığı bilgisi vardır (Âşıkpaşazâde, 2013: 165-170). Burada göze çarpan şey köle fiyatlarındaki ucuzluktur. Ayrıca İtalyan kent devletleriyle kıyaslama yapmadan önce para birimindeki devüasyonları da göz önüne almak gerekir. Ancak Osmanlı pazarındaki bolluğun fiyatları nasıl düşürdüğü konusunda şüpheye yer yoktur. Hiç şüphesiz savaşlar ve çapullar köle ticaretinin sürekliliği için can damarı niteliğindedir. Niğbolu örneğinde bahsedildiği gibi İstanbul'un fethi de Osmanlı Devleti'ne muazzam bir köle pazarı sunmuştur. Dönemin kroniklerinin pek çoğu elde edilen esirlerin ne kadar çok olduğundan bahseder. Aşıkpaşazade, Kritovulos, Tursun Bey ve Neşri tarihlerinde anlatıldığına göre fetih sonrası pek çok genç kız ve oğlan esir edilmiş, bazıları köle pazarlarında satılmıştır. Kritovulos esir alınan kişilerin sayısını 50 binden biraz fazla olarak gösterir. Ancak 4. Haçlı Seferi sonrası İstanbul'un yaşadığı tahribatı da düşündüğümüzde bu rakam biraz mübalağalı gelmektedir. Yine de bu abartılı sayı bize İstanbul yağmasından elde edilen maddi ve aynî gelirler hakkında bir fikir vermektedir. Rum köleleri esir pazarından satın alıp çeşitli iş kollarında kullandıkları için bu durum Venedikliler'in de işine gelmekteydi (Kritovulos, 2012: 84-89).

Osmanlılar döneminde ticareti devam eden başka bir ürün de koyun ve keçi postudur. Fatih devrinde ihracı yasak mal sayılacak olan bu ürünün ticareti hem Osmanlılar hem de İtalyan kent devletleri için karlı bir iş gibi gözükmekteydi. Bursa'da 1438 yılında koyun postunun tanesi 3 veya 3,5 aspere satılmaktaydı. Christofal Bonifazio isimli tüccar ise 2.075 koyun postunu 6.571 aspere satın almaktaydı. Keçi postuna ise aynı tarihlerde post başına 2 asper ödenmekteydi. Satın alma işlemlerinden sonra bu ürünlerin nakliye masrafları genel masrafın %9'u kadardı ve olağanüstü durumlar olmadıkça fiyatlar yıldan yıla aynı seviyede seyretmekteydi (Fleet, 2009: 33-34; Turan, 2020: 594-596).

Balmumu Osmanlılar ile İtalyan tüccarların arasında ticarete konu olan bir diğer ürün olarak karşımıza çıkmaktadır. 1430'lu yıllarda Gelibolu'da 1.369 aspere 3

çuval balmumu satın alan Agustin di Franchi %2 gümrük vergisi ödeyerek nakliye ve depolama masraflarını da karşıladıktan sonra alış fiyatı üzerinden %7 civarında harcama yapmıştır. Yükte daha hafif olan bu ürünün koyun ve keçi postuna göre nakliye masraflarının daha az olduğu görülmektedir. Gelibolu, Balat, Selanik, Arnavutluk, Antalya gibi yerlerden ihraç edilen balmumu, Osmanlı topraklarından gemilerle Venedik'e götürülürdü (Fleet, 2009: 34).

Şap ise tıpkı tahıl gibi Osmanlı Devleti tarafından dış ticareti ticareti sınırlandırılan bir üründü. 1381'de şap madenlerinin bulunduğu Kütahya'nın ele geçirilmesiyle bölgedeki hakimiyetini pekiştiren Osmanlılar şap ihracatına sınırlama getirmiştir. Bu durumdan olumsuz etkilenen Venedik Cumhuriyeti tıpkı tahıl ihracında olduğu gibi şap ihracı için de muafiyet isteyecekti. Ayrıca şap fiyatlarının düşürülmesini de talep edecektir. Ancak şap ticareti konusunda Venedik beylikler döneminde elde ettiği imkanları bulamayacak ve I. Murad Venedikliler'in talep ettiği bu tip imtiyazları Cenevizliler'e bağışlayarak onlara bazı şap madenlerinin iltizamlarını verecektir (Fleet, 2009: 32-35; Parlaz, 2013: 102).

Osmanlı Devleti'nin dış ticaretindeki en önemli kalemlerini ipek, pamuk ve kumaş ticareti oluşturmaktaydı. Bursa'nın Osmanlılar için hem ilk başkent hem de ticaret yolları üzerindeki önemli bir uğrak noktası olması sebebiyle ticaret hacmi büyüktü. Avrupa'da ipekli kumaş sektörünün gelişmesi ilk başta Çin, daha sonra da İran ham ipeğine olan talebi arttırınca Bursa ve diğer kıyı kentleri Avrupalıların kervanlar vasıtasıyla gelen ipeğe erişebildiği önemli satış merkezleri konumuna gelmişlerdir. 1340'da İtalyanların Tebriz'den kovulması, daha sonra da Altın Orda Hanı Canibek'in Cenovalıların elindeki Kefe'yi almasıyla Avrupalılar Amasya-Ankara-Bursa-Mudanya üzerinden Pera'ya veya Konya, Denizli üzerinden Ayasuluk, Efes ya da Antalya ve Alanya'ya gelecek ipek kervanlarına bel bağlamışlardır (İnalçık, 2011a: 19-21).

Pamuk ise İtalyan dokuma sanayisinin önemli bir hammaddesi olduğu için Venedik'in ihtiyaç duyduğu önemli bir üründü. 14. ve 15. yüzyıllarda pamuk Venedik'e çoğunlukla Batı ve Güney Anadolu'daki limanlardan ihraç ediliyordu.

Fetret Devri'nde Venedikliler Süleyman Çelebi'nin hakimiyetinde olan Gelibolu'dan da pamuk alıyorlardı. Ancak Anadolu üzerinden kendi ülkelerine taşıdıkları pamuk yeterli miktarda olmadığı için 14. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Halep ve Şam'dan pamuk ithal etme yoluna gittiler. Bunun haricinde hakim oldukları Kıbrıs'ta da pamuk üretimi yapmaya çalıştılar (Dursteler, 2012: 247; Köse, 2005: 180; Turan, 2020: 596).

11 yıllık Fetret Devri sonrası Osmanlılar'ın Anadolu ve Rumeli'de hakimiyetlerini yeniden tesis etmeleri yasaklı mal sayılan tahıl, at, demir gibi ürünler dışında Venedik ticaretini çok fazla etkilememiş, 14. yüzyılda Venedikliler ve Cenevizliler'in ticaretine konu olan pek çok ürünün ticareti 15. yüzyılda da aynen devam etmiştir. 15. yüzyıl aynı zamanda Venedik'in imalat sektöründe büyüme yaşadığı bir yüzyıl olmuştur. Bu sebeple Venedikliler'in hammaddeye olan ihtiyaçları daha da artmıştır. I. Bayezid devrinde Bursa'nın gelişip ticari güzergâhlardan biri olmaya başlamasıyla kent İran ipeği, karabiber ve diğer baharat ürünleri için pazar haline gelmiş ve Venediklileri kente çekmiştir. Yine aynı dönemde Halep ve Şam üzerinden Bursa'ya gelen yüklü miktarda karabiber ve çeşitli baharat ürünleri Venedikliler ve Cenevizliler tarafından satın alınıp Antalya, Ayasuluk ve Balat gibi yerlerden Avrupa'daki kentlere taşınmaktaydı (İnalçık, 2000: 293; Pezzolo, 2006: 276). Nakit esasına göre yapılan ticarete genel olarak 60 hiperperondan 20-25 kantar arası karabiber satılmaktaydı. Karabiber ticaretinde takas usûlü de başvurulan yöntemlerden biriydi. Örneğin 1439'da Damian Spinola isimli tacir, Giacomo Badoer için Bursa'dan karabiber alıp karşılığında yirmi dört çuval kanaviçe ve beş çuval yün vermiştir (Fleet, 2009: 28-29). Ayrıca 1400'lü yıllarda Bursa ipek ticaretinin de önemli merkezilerinden biri olmuştur. I. Bayezid'in Batı Anadolu'daki beylikleri ortadan kaldırıp tamamen ilhak etmesi neticesinde bu bölgedeki önemli ihraç noktaları olan limanlar da Osmanlılar'ın kontrolü altına girmiş bulunuyordu. Osmanlıların koruması altında kervanlar İtalyan tüccarların örgütlendiği Pera'ya ulaşıyor, buradan da İtalyan tüccarlar tarafından Avrupa'ya taşınıyordu. Bu sebeple Anadolu güzergâhı aynı zamanda istikrarlı bir yol olması

açısından daha da önemli hale gelmiş bulunmaktaydı. Ayrıca Bursa'nın gelişip bir antrepo haline gelmesi sadece ham madde ticaretinde değil mamul madde ticaretinde de gelişmesini sağlamıştır. Venedikliler ve Cenevizliler Bursa'dan satın aldıkları ham ipeği kendi kumaş sanayilerinde kullanıp ipekli kumaş olarak satmaktaydılar. Ürettikleri bu mamul malları Bursa'daki pazarlara da ihraç etmek amacıyla yanlarında getiriyorlardı. Bursa'ya gelen İranlı tüccarlar da bu ticarete katılarak Batı'nın yünlü kumaşlarından satın alıyorlardı. Ayrıca İpek ticaretinin Bursa'da gelişmesi bu kentteki pamuklu dokuma sanayisini de geliştirmiş, Bursa pamukluları Venedik ve Fransa gibi önemli Avrupa ülkelerine ihraç edilmeye başlanmıştır (İnalçık, 2011c: 21-25; İnalçık, 2000: 270-276; Parlaz, 2013: 100).

Sonuç

Venedik Cumhuriyeti'nin Batı Anadolu Beylikleri ile Osmanlılar'a karşı izlediği politikalarda ticari çıkarların ön planda olduğu görülmektedir. 4. Haçlı Seferi sonrasında Bizans'a ait pek çok yeri egemenliği altına alan Venedikliler, Bizans'ın Anadolu kıyılarını Türkler'e kaybetmesi sonrası ortaya çıkan yeni durumda ticari dengeleri azami ölçüde korumaya çalışmış, Türklerle yeni ticari antlaşmalar imzalamışlardır. Karşılaştırmalı tarihçilik perspektifinden bakıldığında ise Anadolu Selçukluları ile yapılan ticaret antlaşmalarının beyliklerin ve Osmanlılar'ın Venedik Cumhuriyeti ile yaptığı ticaret antlaşmalarına rol model olduğu görülmektedir.

Temel tüketim maddeleri ve ham madde konusunda dışa bağımlı olan Venedik, Batı Anadolu beylikleriyle kısa süreli problemler yaşasa da beyliklerin ilk dönemlerde Ege'de yaptıkları deniz akınlarını durdurabilmiş ve ikili ilişkilerde istikrar sağlayarak ihtiyacı olan ürünleri bu bölgelerden temin edebilmiştir. İzmir'e düzenlenen haçlı seferi sonrasında kenti Latinler ile ele geçiren Venedikliler'in beylikleri yıkmayıp, Aydınoğulları'nın yasakladığı tahıl ticareti hakkını yeniden elde edebilme gibi ticari imtiyazlar kazanma yoluna gitmesi, Venedikliler için karşılıklı ticaretin toprak kazanmaktan daha değerli olduğunun bir göstergesidir. Ancak daha sonra Osmanlılar genişleyip Batı Anadolu'da ve Rumeli'de hakimiyeti ele geçirince temel tüketim maddelerine ve Osmanlı Devleti tarafından yasaklı mal sayılan

ürünlere Venedikliler'in ulaşımı sınırlandırılmıştır. Osmanlılar tahıl, at, kereste, şap, hayvansal ürünler gibi metâları ağırlıklı olarak iç pazarda tükettikleri için bu tip ürünlerin ihracı konusunda Venedik'e karşı daha katı bir tutum sergilemişlerdir. Ancak tahıl konusunda büyük oranda dışa bağımlı olan Venedikliler Mühimme defterlerinde gördüğümüz üzere ileriki yıllarda getirilen sınırlamaları aşmaya çalışarak gayri resmi yollardan Osmanlı topraklarından buğday ve arpa gibi ürünleri elde etme yoluna gidecektir. Ayrıca Venedikliler Osmanlı Devleti'nin yayılmasına engel olamadığı ve Ceneviz gibi diğer İtalyan kent devletleriyle de rekabet halinde bulunduğu için Batı Anadolu pazarını tamamen kaybetmemek adına Osmanlı Devleti ile ticari antlaşmalar yapacaktır.

Venedik'in beylikler ve Osmanlı Devleti ile yaptığı ticarete ağırlıklı olarak ham ürün ve temel tüketim maddeleri ithal ettiği, ihracat kaleminin de mamul maddelerden oluştuğu görülmektedir. Osmanlı Devleti'nin Anadolu'da siyasal birliği sağlamasıyla birlikte ilk başkenti olan Bursa gelişip, Venedik'in kumaş sanayisi için ihtiyaç duyduğu İran ham ipeğinin en önemli antrepolarından biri haline gelmiştir. Bölgede İstanbul dışında ve onun yakınında bir kentin kendisi için çok önemli olan bir ham maddenin antreposu haline gelmesi siyasi arenada pek çok kez karşı karşıya gelmelerine rağmen Venedik'i Osmanlı Devleti ile iyi geçinmeye zorlamış gibi gözükmektedir.

Sonuç olarak Anadolu'nun İran ipeğinin Avrupa'ya ulaşması konusunda en aktif ticari güzergâh konumunda olması, Venedik Devleti'nin ihtiyaç duyduğu hammaddelerin çoğunun Anadolu'da bulunması sebebiyle Venedikliler Türkler ile siyasi ve ticari ilişkilerinde denge politikası izlemeye çalışmışlardır. Böylelikle hem ihracat kaleminin büyük bölümünü oluşturan kumaş ticareti için gerekli olan İran ham ipeğinin hem de ihtiyaç duydukları diğer ürünlerin sorunsuz bir şekilde ülkelerine getirilmesinde yaşanabilecek ambargoların önüne geçmeyi amaçlamışlardır.

Kaynakça

- Âşıkpaşazâde. (2013). *Âşıkpaşazâde Tarihi*. (N. Öztürk, Çev.) İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayıncılık.
- Barkan, Ö. L. (1942). İstila Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zaviyeler. *Vakıflar Dergisi*(2), 279-304.
- Battûta, İ. (2005). *İbn Battûta Seyahânâmesi*. (A. S. Aykut, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Beğ, O. (2014). *Oruç Beğ Tarihi*. (N. Öztürk, Çev.) İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- Çavuşdere, S. (2009). Selçuklular Döneminde Akdeniz Ticareti, Türkler ve İtalyanlar. *Tarih Okulu*(4), 53-75.
- Çiçek, H. (2019). *Ege Adaları Çerçevesinde Osmanlı-Venedik İlişkileri*, Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Doğan, G. (2017). *Venediklü ile Dahi Sulh Oluna 17. ve 18. Yüzyıllarda Osmanlı-Venedik İlişkileri*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Dursteler, E. L. (2012). *İstanbul'daki Venedikliler Yeniçağ Başlarında Akdeniz'de Millet, Kimlik ve Bir Arada Varoluş*. (T. U. Belge, Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Ekinci, A. (2005). Türkiye Selçuklularının Akdeniz Politikası ve Doğu Akdeniz'de Hakimiyetin Tesisi. *Doğu Batı Dergisi*(34), 247-265.
- Fleet, K. (1993a). The Treaty of 1387 between Murad I and the Genoese. *Bulletin of the School of Oriental and African Studies, University of London, Vol. 56*, 13-33.
- Fleet, K. (2009). *Erken Osmanlı Döneminde Türk-Ceneviz Ticareti*. (Ö. Akpıkar, Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Fleet, K. H. (1993b). *Trade Relations Between The Turks and Genoese, 1350-1453*, PHD Thesis. London: University Of London, The School Of Oriental And African Studies.
- Gibbons, H. A. (1928). *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu*. (R. Hulusi, Çev.) İstanbul: Türk Tarih Kurumu.
- Heyd, W. (1973). *Yakın-Doğu Ticaret Tarihi*. (E. Z. Karal, Çev.) Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- İnalcık, H. (1976). An Outline of Ottoman-Venetian Relations, *Venezia Centro di Mediazione tra Oriente e Occidente (secoli XV-XVI)*, 83-90.
- İnalcık, H. (2000). *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi* (Cilt I). (H. Berktaş, Çev.) İstanbul: Eren Yayıncılık.
- İnalcık, H. (2009). *Devlet-i Aliyye* (Cilt I). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- İnalcık, H. (2011a). Bursa ve İpek Ticareti (1550'ye Kadar). *İslam Şehirleri Sempozyumları Bildirileri Kitabı* (s. 19-21). Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi.
- İnalcık, H. (2011b). *Has-bağçede 'Aş u Tarab Nedimler Şairler Mutribler*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- İnalcık, H. (2011c). *The History of Textiles in Turkey*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Kaçan, M. (1995). *XVI. ve XVII. Yüzyıllarda Osmanlı-Venedik Ahidnameleri*, Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Kaymakçı, E. (2021). *Ege Adalarında Hâkimiyet Mücadelesi Bizans ve Venedik'in Türkleri Durdurma Çabaları (XI.-XV. Yüzyıllar)*. İstanbul: Selenge Yayınları.
- Köse, M. Z. (2005). *Osmanlı-Venedik Ticareti (1600-1630)*, Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.
- Köse, M. Z. (2009). *Osmanlı İmparatorluğu ile Dubrovnik Cumhuriyeti Arasındaki İlişkiler (1500-1600)*. İstanbul: Giza Yayınları.
- Kritovulos. (2012). *Kritovulos Tarihi(1451-1467)*. (A. Çokona, Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Lane, F. C. (1973). *Venice, A Maritime Republic*. Baltimore: The John Hopkins University Press.
- Neşri, M. (2014). *Kitâb-ı Cihan-Nümâ Neşri Tarihi (Cilt IV)*. (M. A. Köymen & F. R. Unat, Çev.) Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Nicol, D. M. (2000). *Bizans ve Venedik Diplomatik ve Kültürel İlişkiler Üzerine*. (G. Ç. Güven, Çev.) İstanbul: Sabancı Üniversitesi.
- Parlaz, S. (2013). *Osmanlı-Ceneviz İlişkileri (1450-1600)*, Doktora Tezi. Denizli: Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Pedani, M. P. (2008). Ottoman Merchants in the Adriatic Trade and Smuggling. *Acta Histriae*(16), 155-172.
- Pedani, M. P. (2012). *Doğu'nun Kapısı Venedik* İstanbul: Küre Yayınları.
- Pedani, M. P. (2013). Venedik. *TDV İslam Ansiklopedisi*, XLIII, 44-47.
- Pedani, M. P. (2016). *The Turks and The Sea in The Venetian Documents (14th-15th Centuries)*. *Uluslararası Kara Mürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu II* (s. 232-233). Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Yayınları.
- Pezzolo, L. (2006). The rise and decline of a great power: Venice 1250-1600. *Working Papers*(27), 1-31.
- Pirenne, H. (2005). *Ortaçağ Avrupa'sının Ekonomik ve Sosyal Tarihi*. (U. Kocabaşoğlu, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Pitcher, D. E. (1999). *Osmanlı İmparatorluğu'nun Tarihsel Coğrafyası*. (B. Tırnakcı, Çev.) Ankara: Yapı Kredi Yayınları.
- Ponting, C. (2011). *Yeni Bir Bakış Açısıyla Dünya Tarihi*, (E. B. Özbilen, Çev.) İstanbul: Alfa Yayınları.
- Roberts, J. (2010). *Avrupa Tarihi*. (Fethi Aytuna, Çev.) İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Rubruck, W. o. (1900). *Journey of William of Rubruck to The Eastern Parts of The World 1253-55*. (W. W. Rockhill, Çev.) London: Hakluyt Society.
- Theunissen, H., & Alexander, P. (1998). *Ottoman-Venetian Diplomats: The 'Ahd-names. The Historical Background and the Development of a Category of Political-Commercial Instruments together with an Annotated Edition of a Corpus of Relevant Documents*. Utrecht: Electronic Journal of Oriental Studies.
- Turan, O. (1958). *Türkiye Selçukluları Hakkında Resmi Vesikalar*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Turan, O. (1971). *Selçuklular Zamanında Türkiye (1071-1318)*. İstanbul: Turan Neşriyat Yurdu.
- Turan, Ş. (1994). Dubrovnik. *TDV İslam Ansiklopedisi*, IX, 542-544.
- Turan, Ş. (2020). *Türkiye-İtalya İlişkileri I* (3. b.). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Uzunçarşılı, İ. H. (2015). *Osmanlı Tarihi* (11. b., Cilt I). Ankara: Türk Tarih Kurumu.

- Wittek, P. (1944). *Menteşe Beyliği 13-15 inci Asırda Garbi Küçük asya Tarihine Ait Tetkik.* (O. Ş. Gökyay, Çev.) Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Wittek, P. (2013). *Osmanlı İmparatorluğu'nun Doğuşu* (3. b.). (F. Berktaş, Çev.) İstanbul: Pencere Yayınları.
- Yemişçi, C. (2009). *1618-28 Arası Osmanlı Venedik İlişkileri (6004 No'lu Ahkam Defterine Göre)*, Yüksek Lisan Tezi. Konya: Konya Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yemişçi, C. (2017). *XVII. Yüzyılda Osmanlı-Dubrovnik İlişkileri*, Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.
- Zachariadou, E. (1983). *Trade and crusade: Venetian Crete and the emirates of Menteshe and Aydin (1300–1415)*. Venice: Hellenic Institute of Byzantine and post-Byzantine Studies.
- Zachariadou, E. (2007). Ege'de El Değiştiren İktidarlar. (S. Çavuşdere, Çev.), *OTAM*(22), 207-220.

Extended Abstract

The Republic of Venice has chosen to become a maritime state in order to survive due to the conditions of the geography in which it was founded. While it was initially under the protection of the Eastern Roman Empire, with the expansion of the Umayyads, who was the Islamic States in the East, and then the Abbasids, on the lands dominated by the Eastern Roman Empire, not only the land army but also the navy of the Eastern Rome began to weaken, and gradually only in the Aegean and Marmara seas. He became a power protecting his capital. With the weakening of the empire, the political balances changed, and Venice became the protector of Byzantium. From the 10th century onwards, the Venetians took important steps towards establishing a maritime empire and captured the coasts and islets in regions such as Dalmatia and Istria in the Adriatic Sea. During this period, the Byzantine Empire's dominance and patronage over Venice began to gradually decline and become only symbolic.

The emergence of Islamic States was an important factor in Venice's being an effective power in the Mediterranean. The borders of the Muslim states expanded after the emergence of the religion of Islam stretching from the Western Mediterranean to Africa and the South of Asia. These broad borders have broken the regional walls and contributed significantly to the articulation and integration of world trade. The Venetians, who ensured that the products brought by the Arab merchants from China and India to the Mediterranean, were transferred to Europe, and thus gained important experience in maritime and started to take an active role in the east-west trade. The interaction of the Mediterranean with other seas has

increased Venice's product diversity in import and export, providing them more profit in the field of commercial transportation such as the transportation of these incoming products to Southern Europe. With the cultivation and trade of products such as coarse wheat, sugar, and citrus fruits in the islands it acquired in the eastern Mediterranean and in Northern Italy, Venice provided a new income item for the people to diversify their basic foodstuffs. In addition, the Venetians expanded their commercial relations with the Muslim States, started trade with the developing cities such as Cairo, Alexandria, Aleppo and Damascus, and over time, they established merchant neighborhoods and settled families in these regions. All these developments have expanded both the production possibilities and export and import possibilities of Venice. In this way, Venice, which has an important potential in the Eastern Mediterranean, will maintain this hegemony until the period when the Ottoman Empire expands and begins to develop itself maritime. The Latin Kingdom and the counties established in the Middle East after the Crusades provided important privileges to Venice and other city-states. Spice and silk caravans coming to the Middle East via China and India were transported to Europe via Venice. As a result, places such as the Anatolian coasts and the Aegean Islands in the Eastern Mediterranean turned into places of call that served as a bridge between Europe and the Middle East Sea route. Particularly after the 4th Crusade, with the capture of Constantinople by the Latins, Venice, which shared many large and the small Aegean Islands and coastal cities with the Latins, greatly expanded its population area in the Eastern Mediterranean as a city-state.

The Latin Kingdom and the counties established in the Middle East after the Crusades provided important privileges to Venice and other city-states. Spices and silk, which came to the Middle East via China and India, were transported to Europe via Venice. As a result, places such as the Anatolian coasts and the Aegean Islands in the Eastern Mediterranean had turned into places of call that served as a bridge between Europe and the Middle East Sea route. Particularly after the 4th Crusade, with the capture of Constantinople by the Latins, Venice, which shared many large and the small Aegean Islands and coastal cities with the Latins, greatly expanded its population area in the Eastern Mediterranean as a city-state.

Venetians made their first diplomatic and commercial contacts with the Turks, as the Turks came to Anatolia and paralyzed Byzantium and advanced to the shores of the Mediterranean during these periods when Venice was at the height of its power. The Venetians, who wanted to receive from the Turks a similar concession from the Byzantine State, first

established diplomatic relations with the Anatolian Seljuks. The Anatolian Seljuk State, especially after it started to seize the coastlines of Anatolia, started to give special importance to international trade. The European and Muslim merchants' mobilization of the Mediterranean trade must have made the Seljuks interested in this region as well. This interest activated the sea route between Egypt and Anatolia and enabled various merchant groups from the Seljuk State to do business on these routes. During this period, the Venetians were also using the coastal regions of Anatolia such as İskenderun, Aydın, Alanya and Antalya for a safe commercial route and accommodation while trading in places such as Egypt, Syria and Cyprus. Thus, they established their first contact with the Anatolian Seljuk State, which seized these regions. Immediately after the conquest of Antalya in 1207, the Seljuks made a trade agreement with the Venetians, similar to the trade agreement they made with the Kingdom of Cyprus. With this agreement, the Venetians gain commercial privileges on the territory of the Anatolian Seljuk State, and they are guaranteed to be protected while doing their trade and traveling. In addition, the customs tax they will pay is determined as 2%. We can say that this trade agreement, which was re-approved when Sultan Alaaddin Keykubat came to the throne, was a kind of ahidnâme. With this trade agreement, it is seen that the Seljuks gave importance to trade relations with Europe. These treaties with Venice also covered the Pisans and other Latins. As a classical eastern tradition, the Seljuk Sultans saw no problem in granting such privileges to the Italian City-States in order to promote trade and ensure abundance in the domestic market. In the following years, Venice, which made trade agreements with Western Anatolian Principalities such as Menteşe, Aydınoğulları and Karesioğulları, did not have much difficulty in obtaining commercial privileges from these principalities, since these principalities were weaker than the Ottomans. These principalities, which had to put an end to the sea raids after the Crusaders attacked Izmir and killed Umur Bey (1348), had to donate many commercial concessions to Venice. Thus, Venice, which was able to enter the Western Anatolian markets with a low customs tax of 2%, would be able to buy the products it needed from these regions such as grain, beeswax, animal hides, leather, thuja, barley and horses, and could penetrate new markets to sell its silk and woolen fabrics. With these principalities, which were no longer a threat to itself, the Venetian State kept its political relations well to the extent that it could protect its own economic interests and followed a policy of balance to supply the raw materials it needed.

Western Anatolia was an important transit center in east-west trade in the early periods. Trade generally proceeded in the form of western traders bringing in finished goods in exchange for purchasing raw materials from Western Anatolia. Like currency, the Byzantine gold Hyperperon was the Florentine Florin and the Venetian Duca, which would later become synonymous with the gold coin. When the Byzantine hyperperon lost its effectiveness in the markets over time, Florin and Duka took their place. As can be understood from the currencies in circulation, Western Anatolia had also become the competitive field of the Italian City States.

The most important rival of the Republic of Venice was the Genoese. Competition in transporting grain in the Mediterranean, and commercial-political relations with Byzantium and the Ottomans constantly brought Venice against the Genoese. Apart from this, the Republic of Venice was able to continue its trade in the Aegean with Aydınoğulları and Menteşe Principality after the Anatolian Seljuk State collapsed. In the 14th century, the Genoese-Venetian rivalry revolved around products such as alum, soap, fabric and grapes.

As the Ottomans spread from the south of Marmara to Western Anatolia and then to the Balkans, the population area affected by Venice was under serious threat. The access of the Venetians to these products was limited because the Ottomans used essential nutrients such as wheat and barley, which were vitally important to the Venetians, primarily for consumption in the domestic market and for the provision of the army. However, the Venetians, who did not want to completely break away from the trade in Western Anatolia and leave the region to their rival Genoa, would prefer to agree, realizing that they could not resist the Ottomans. Since Venice was a maritime state, it made its living largely from maritime trade. Therefore, he was also far from religious fanaticism. As evidence of this, we can show that the Pope did not hesitate to establish commercial relations with the Muslim States despite his efforts to prevent it. That is why the Venetians continued their relations with the Ottoman Empire by keeping up with the changing political conditions and focusing on trade.

Commercial relations between the Ottomans and the Republic of Venice started in the middle of the 14th century. In 1333, the Venetian Assembly, which wanted the Cretan administrators to make an agreement with Orhan Gazi to import wheat and horses to Crete, wanted to import grain to its own country from the Ottomans as well as from other principalities. Since the Ottomans knew that the Genoese and Venetians were in competition

as an expanding state, they were negotiating trade agreements with the Genoese as an alternative. Since Genoa and Venice were the European representatives of trade in the Eastern Mediterranean in the 13th and 14th centuries, maritime trade between Europe and the Ottomans was generally between these two states and the Ottomans. For this reason, the first commercial concession was given to the Genoese by Orhan Gazi in 1352 and it was renewed by Sultan Murad I in 1387. The Venetians succeeded in obtaining a similar concession in the last period of Murat I's reign. It is obvious that they highly value this privilege. So much so that a document published by Gibbons mentions staying neutral when his son Yıldırım Bayezid came to the throne after the death of Murat I and renewing the concession agreement made with Sultan Murad.

When the Ottomans were defeated by Timur in 1402 and entered the interregnum period, the Turkish Principalities in Western Anatolia regained their independence and this situation benefited Venice. The Venetians, who quickly reaffirmed the old agreements with these principalities, also regained their former privileges in the trade of products such as wheat and barley. In the Ottoman Empire, which was ruled by two different Sultans in Rumelia and Anatolia, a new commercial concession was given to the Venetians by the Rume-
lian ruler Süleyman Çelebi, on the condition that they prevent Timur's passage through the opposite straits, and flexibility was given in the grain trade. After the Interregnum, Mehmet I's re-establishment of unity by eliminating rival princes was a wearisome process for the Ottomans, but the agreements between Venice and the Western Anatolian principalities continued to be in effect.

In the first half of the 15th century, after the 11-year Interregnum, the Ottomans' re-establishment of their dominance in Anatolia and Rumelia did not affect the Venetian trade much, except for products such as grain, horse, and iron, which were considered desirable goods. The trade of many products continued in this century as well.

During the reign of Bayezid I, when Bursa developed and became one of the commercial routes, the arrival of products such as Iranian silk, black pepper, spices and raw silk to the market attracted the Venetians to this city. The products exported from places such as Antalya, Bursa and Ayasoluk were taken by the Venetians and Genoese and transported to the cities in Europe. By the 1400s, Bursa became one of the important centers of the silk trade. 1. As a result of Bayezid's elimination and complete annexation of the principalities in Western Anatolia, the ports, which were important export points in this region, were also

under the control of the Ottomans. Under the protection of the Ottomans, the caravans reached Pera, where Italian merchants were organized, and from there they were transported to Europe by Italian traders. For this reason, the Anatolian route became even more important in terms of being a stable road. In addition, Bursa's development and becoming a warehouse enabled its development not only in the trade of raw materials but also in the trade of finished goods. Venetians and Genoese were making silk fabrics by using the raw silk they bought from Bursa in their own fabric industry. They were bringing finished products such as silk fabric and woolen fabric to the markets in Bursa to sell them. Other merchants who came to Bursa were participating in this trade and buying Western woolen fabrics. In addition, the development of the silk trade in Bursa also developed the cotton weaving industry in this city, and Bursa cotton began to be exported to important European cities such as Venice and France.

In the light of all this information, the political relations that the Venetians established with the Turkish Principalities and Ottomans in Western Anatolia in the early periods were evaluated from the perspective of economic interests. In the study, the commercial and political relations of the Venetian State and the Ottomans and Western Anatolian Principalities were examined by making use of the travel books and manuscripts written at that time together with the existing literature.